

”Että te ette niinku häviä täältä minnekää”

**Nuorisokotiin sijoitettujen nuorten kokemuksia
päihteettömyyttä ylläpitävistä tekijöistä**

Aino Järvinen
Janne Alaperä

Opinnäytetyö
Marraskuu 2017
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala
Sosionomi (AMK), sosiaalialan tutkinto-ohjelma
Sosiaaliohjaus

Tekijä(t) Alaperä, Janne Järvinen, Aino	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä Marraskuu 2017
	Sivumäärä 67	Julkaisun kieli Suomi
		Verkojulkaisulupa myönnetty: x
Työn nimi ”Että te ette niinku häviä täältä minnekää” Nuorisokotiin sijoitettujen nuorten kokemuksia päihteettömyyttä ylläpitävistä tekijöistä		
Tutkinto-ohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) Häyrynen, Teija; Kiiskilä, Taja		
Toimeksiantaja(t) Keski-suomalainen nuorisokoti		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyössä selvitettiin nuorisokotiin sijoitettujen nuorten kokemuksia siitä, mikä heidän kokemuksensa mukaan ylläpitää päihteettömyyttä heidän elämässään ja nuorisokotiympäristössä. Opinnäytetyön toimeksiantaja oli Keski-Suomalainen nuorisokoti, joka tarjoaa lastensuojelun laitoshuollon palveluita 12-17-vuotiaille nuorille. Opinnäytetyön tavoitteena oli kuvata nuorisokotiin sijoitettujen nuorten kokemuksia siitä, mitkä tekijät ylläpitävät päihteettömyyttä nuorisokodissa ja tukevat heitä päihteettömyyteen. Opinnäytetyön tarkoituksena oli sekä kehittää lastensuojelun sijaishuollossa toteutettavaa päihdetyöskentelyä että kuvata uusia näkökulmia päihteettömän valinnan tekemiselle nuorisokotiin sijoitettujen nuorten kokemusten pohjalta.</p> <p>Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys koottiin lastensuojelusta, siihen liittyvistä prosesseista, nuoruudesta, päihteistä, sekä päihteettömyyden ja päihneiden käytön ilmiöistä. Kirjallisuuden lisäksi teoreettinen osuus sisälsi perehtymistä eri aiheeseen liittyviin tutkimuksiin. Opinnäytetyön aineistonkeruu toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena nuorisokodin nuoria haastatellen. Haastattelu toteutettiin strukturoidulla haastattelupohjalla, ja yhteensä haastatteluja saatiin viisi kappaletta.</p> <p>Opinnäytetyön tuloksista kävi ilmi, että päihteettömyyttä ylläpitäviä tekijöitä nuorisokodissa ovat lain puitteissa tehtävät rajoitukset, sekä positiivinen ja kannustava kohtaaminen työntekijän toimesta. Päihteettömää elämää kuvattiin aktiivisemmaksi ja sosiaalisemmaksi. Lisäksi tuotiin ilmi, että negatiiviset kokemukset päihteistä ja usko parempaan tulevaisuuteen ovat motivoineet pysymään päihteettä.</p>		
Avainsanat (asiasanat) lastensuojelu, sijaishuolto, nuorisokoti, nuori, päihteet, päihteettömyys		
Muut tiedot Liitteinä aineistonkeruussa käytetty haastattelupohja sekä suostumuslomake 3,5 sivua.		

Author(s) Alaperä, Janne Järvinen, Aino	Type of publication Bachelor's thesis	Date November 2017
	Number of pages 67	Language of publication: Finnish
		Permission for web publication: x
Title of publication "It's as if you're not going anywhere from here" Views on factors supporting the sobriety of youth placed in a youth home		
Degree programme Degree Programme in Social Services		
Supervisor(s) Häyrynen, Teija; Kiiskilä, Taja		
Assigned by Youth home in Central Finland		
<p>Description</p> <p>The purpose of the thesis was to examine the experiences that adolescents placed in a youth home had related to factors that supported their ability to stay sober. The thesis was implemented in co-operation with a youth home in Central Finland. The youth home offers child welfare services for youngster aged between 12 and 17. The aim of the thesis was to describe views of youth placed in a youth home on the factors that supported them in staying free from substance abuse. The purpose of the thesis was to develop the social work for substance abusers in child welfare and use the youngsters' experiences as a basis for finding new perspectives for choosing to stay free from substance abuse.</p> <p>The theoretical framework of the thesis was dealt with child welfare and the related processes, youth, intoxicants, sobriety and the phenomena of substance abuse. In addition to literature, the theoretical part included familiarization with research on the topic. Collecting the data for the thesis was implemented with a qualitative approach by interviewing five youngsters who were placed in the youth home. The interview was carried out as a structured interview.</p> <p>According to the results of the thesis, the factors supporting sobriety in the youth home were the related legal restrictions as well as the employees' positive and supportive ways of encountering the residents. Life without intoxicants was described as more active and social. Furthermore, the negative experiences related to intoxicants and substance abuse as well as belief in something better in the future, were considered as motivational factors for staying sober.</p>		
Keywords (subjects) child welfare, foster care, youth home, youth, youngster, intoxicants, sobriety, substance abuse		
Miscellaneous Appendix: The layout of the structured interview and permission form, 3.5 pages.		

Sisältö

Johdanto	4
1 Lastensuojelu	6
1.1 Lastensuojelun merkitys ja tavoitteet	6
1.2 Palvelutarpeen arviointi ja avohuollon tukitoimet	7
1.3 Lastensuojelun sijaishuolto	10
1.3.1 Sijoitus avohuollon tukitoimenpiteenä	11
1.3.2 Kiireellinen sijoitus.....	12
1.3.3 Huostaanotto	13
1.4 Rajoitustoimenpiteet nuorisokodeissa	13
1.5 Lastensuojelu opinnäytetyön nuorisokodissa	14
1.6 Ajankohtaista lastensuojelun tutkimuksessa	16
2 Nuoruus ja päihteet	18
2.1 Nuoruus ikävaiheena.....	18
2.2 Päihteet	19
2.2.1 Alkoholi	19
2.2.2 Huumeet	20
2.3 Nuori päihteiden käyttäjänä.....	22
2.4 Päihteettömyys nuorisokotinuorten keskuudessa.....	24
2.4.1 Päihteettömyyden ilmiö	24
2.4.2 Nuoren arvot ja moraalit	25
2.4.3 Yhteisön ja kulttuurin merkitys nuorisokodissa	28
3 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet	31
4 Opinnäytetyön toteuttaminen	32
4.1 Kvalitatiivinen tutkimus.....	33

	2
4.2 Aineistonkeruu	34
4.3 Aineiston analysointi	37
4.3.1 Havaintojen pelkistäminen	38
4.3.2 Arvoituksen ratkaiseminen	39
5 Tulokset.....	42
5.1 Nuorisokodin merkitys	42
5.1.1 Rajoitukset ja rakenteellinen turva	43
5.1.2 Nuoren kanssa työskentely	44
5.2 Nuoren henkilökohtainen elämä ja päihteettömyys	45
5.2.1 Suhteet läheisiin ja vapaa-aika	46
5.2.2 Suhtautuminen päihteisiin	47
5.2.3 Negatiiviset kokemukset päihteistä	48
6 Pohdinta ja johtopäätökset	50
6.1 Johtopäätökset	51
6.1.1 Nuorisokodista tukea päihteettömyyteen	51
6.1.2 Nuoren päihteettömyys valintana ympäristöstä riippuen	53
6.2 Tulosten tarkastelu nuorisokodissa toteutettavan työn kannalta	56
6.3 Tulosten luotettavuus ja eettisyys	58
Lähteet	61
Liite 1.....	64
Liite 2.....	66

Taulukot

Taulukko 1 Päihteiden käyttö ja päihteettömyys suhteessa vapaa-aikaan.....	41
Taulukko 2 Syyt päihteiden käytölle ja päihteettömyydelle.....	41

Kuviot

Kuvio 1 Kodin ulkopuolelle sijoitettuna olleet lapset ja nuoret sekä niistä huostassa ja kiireellisesti sijoitettuna olleet lapset vuosina 1991–2015.....	17
Kuvio 2 Neljä selviytymistä tukevaa prosessia.....	31

Johdanto

Nuorten koululaisten päihteiden käyttöä on tutkittu ESPAD-tutkimuksen muodossa (European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs) Suomessa vuosina 1995–2015, minkä mukaan kahden viime vuosikymmenen aikana 16-vuotiaiden nuorten raittiudessa on tapahtunut positiivisia muutoksia. Vuonna 1995 kymmenesosa tutkimuksen ikäluokasta oli raittiita, kun taas vuonna 2015 kyseinen osuus oli jo 26 % (Raitasalo, Huhtanen & Miekka 2015, 3.) Humalajuomista tapahtuu nuorten keskuudessa entistä vähemmän, ja ensimmäisen humalan juomisen aloitusikä on viime vuosina selvästi siirtynyt myöhemmäksi. Päihteiden käytön lasku nuorilla heijastuu myös kannabiksen käyttöön. Kun aikuisväestön kannabiksen käyttö nousi 1990-luvulla, oli nuorten kannabiksen käyttö jopa hieman vähentynyt edellisestä mittauskerrasta. (Mts. 3.)

Nuorten lisääntyneen päihteettömyyden ja siihen liittyvien aikaisempien tutkimustulosten innoittamana tässä opinnäytetyössä haluttiin selvittää, miten vähentynyt päihteiden käyttö ilmenee nuorisokotiin sijoitettujen nuorten keskuudessa. Laitoshuoltoon voidaan sijoittaa lapsi lastensuojelulain 50§:n mukaisesti, jos hänen sijaishuoltonsa järjestäminen ei ole mahdollista muilla tukitoimilla lapsen edun mukaisesti perhehoidossa tai muualla (Araneva 2016, 304). Opinnäytetyön toimeksiantaja on Keski-Suomessa sijaitseva nuorisokoti, jossa pystytään vastaamaan lastensuojelun haastaviinkin asiakkuuksiin. Tämä tarkoittaa sitä, että niin opinnäytetyön nuorisokodissa, kuin muissakin suomalaisissa yksiköissä, on nuoria, joilla saattaa olla haasteita päihteiden, aggressiivisuuden tai rikollisuuden suhteen. Lapsen päihteiden käyttö on yksi lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syistä, ja vuosina 2014-2015 tehdyn HuosTa-hankkeen perusteella ongelmallinen käyttäytyminen sijoituksen taustalla on johtunut 14%:ssa alkoholin ja 13% huumeiden ja muiden päihteiden käytöstä (Heino, Hyry, Ikäheimo, Kuronen & Rajala 2016, 7).

Opinnäytetyön tavoitteena on kuvata nuorisokotiin sijoitettujen nuorten kokemuksia siitä, mitkä tekijät ylläpitävät päihteettömyyttä nuorisokodissa ja tukevat

heitä päihteettömyyteen. Opinnäytetyön tarkoituksena on sekä kehittää lastensuojelun sijaishuollossa toteutettavaa päihdetyöskentelyä, että kuvata uusia näkökulmia päihteettömän valinnan tekemiselle nuorisokotiin sijoitettujen nuorten kokemusten pohjalta. Euroopan huumeraportti -Suuntauksia ja muutoksia (2017) tuo ilmi, että päihteiden käyttöön liittyvä ennaltaehkäisytyö on Pohjoismaissa keskittynyt usein eri palveluihin ja sidosryhmiin, kohdistuen useimmiten nuoriin rikollisiin, koululaisiin, joilla on ongelmia koulunkäynnissä ja sosiaalisissa tilanteissa sekä hoitolaitoksissa oleviin nuoriin. Vaikka ennaltaehkäisy kohdistuu näihin ryhmiin, ei ehkäisystrategiasäällöistä tiedetä juurikaan (Mts.)

Opinnäytetyö on laadultaan kvalitatiivinen, laadullinen tutkimus, joka toteutettiin strukturoidulla haastattelumenetelmällä viittä nuorisokotinuorta haastatellen. Haastattelumenetelmän lisäksi opinnäytetyössä hyödynnetään teoria – ja tutkimustietoa nuorisokodista ympäristönä ja yhteisönä sekä nuoren päihteiden käytöstä ja päihteettömyydestä. Opinnäytetyön aiheen valintaa ohjasi sekä halu tietää syistä, jotka itse nuoren mielestä vaikuttavat tämän päihteettömyyteen, että toive olla mukana kehittämässä lastensuojelun sijaishuollon työtä. Opinnäytetyön aihetta suunnitellessa kävi ilmi, että tutkimustietoa nuorten päihteiden käytöstä ja siihen vaikuttavista tekijöistä löytyy paljon, mutta päihteettömyyden taustalla olevista syistä ja tekijöistä tietoa on hyvin vähän. Suomessa nuoren päihteettömyyttä on tutkittu seuraavissa opinnäytetöissä; Miksi nuori ei juo? päihteettömän elämäntavan valinneiden nuorten kokemuksia (Apajalahti 2007) & Nuorisokodin suojaavat ja riskitekijät nuoren kasvulle (Lehtoviita & Anttila 2010). Tässä opinnäytetyössä haluttiin tuoda uutta tietoa päihteettömyyttä ylläpitävistä tekijöistä nuorisokotinuorten kokemusten pohjalta, mitä varsinaisesti edellä mainituissa tutkimuksissa ei lastensuojelun kannalta spesifisti ole käsitelty. Tästä syystä on mielenkiintoista selvittää, miten nuorisokotinuorella, jolla on useita riskitekijöitä, voi olla motivaatio pysyä päihteettömänä.

1 Lastensuojelu

1.1 Lastensuojelun merkitys ja tavoitteet

Lastensuojelulain tarkoituksena on lapsen oikeuden turvaaminen turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun (LSL 2007/417, 1§). Keskeisiä periaatteita lastensuojelussa ovat lapsen suotuisan kehityksen ja hyvinvoinnin edistäminen, lapsen edun ensisijaisuus, vaatimus hienovaraisuudesta, avohuollon tukitoimenpiteiden painottaminen ensisijaisina, lapsen sijaishuollon viivytyksetön järjestäminen, sekä tavoite perheen jälleen yhdistämisestä (Araneva 2016, 173-180). Nämä periaatteet ovat olemassa, jotta lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun toteutuisi perus- ja ihmisoikeuksia kunnioittaen (Mts. 173).

Käytännössä lastensuojelua voidaan tarkastella kuitenkin kohtaamisen ja vuorovaikutuksenkin kannalta. Tanskanen ja Timonen-Kallio (2009, 31) lainaavat perheterapeutti Harlene Andersonia, joka kehottaa kohtaamaan asiakkaan toivottuna vieraanasi. Jokaisella kohtaamisella voi olla joko vahvistava tai heikentävä vaikutus asiakkaan luottamukseen ammattilaisiin ja auttamisjärjestelmän toimintaan. Kun asiakas kohdataan kasvokkain, persoonallinen suhde tulee todeksi, ja vastavuoroisuus suhteessa lisää toiveikkuutta. Jotta yhteistyö, muutostyö ja asiakkaan toiminnan tukeminen voisi mahdollistua, tarvitaan vastavuoroista kohtaamista. (Tanskanen & Timonen-Kallio 2009, 31 & Kokko 2005.)

Lastensuojelun on periaatteidensa mukaisesti edistettävä lapsen hyvinvointia ja suotuisaa kehitystä. Sen on tuettava kaikkia lapsen kasvatuksesta ja huolenpidosta vastaavia henkilöitä; vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia osapuolia. Lastensuojelun tulee pyrkiä ehkäisemään lapsen ja perheen ongelmia sekä ennaltaehkäisemään havaittujen ongelmien jatkumista. Kuten

aikaisemmin mainittu, lapsen etu tulee ottaa ensisijaisesti huomioon lastensuojelun tarvetta arvioitaessa sekä lastensuojelua toteutettaessa (LSL 2007/417, 4§.)

Lapsen etua arvioitaessa tulisi kiinnittää huomiota useisiin seikkoihin toimenpidevaihtoehtoja ja ratkaisuja valitessa. Lapselle tulisi taata tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi läheisine ja jatkuvine ihmissuhteineen, sekä mahdollisuus ymmärrykseen ja hellyyteen. Lapsen tulisi saada ikä- ja kehitystason mukaista valvontaa ja huolenpitoa, sekä taipumuksia ja toivomuksia vastaavaa koulutusta. Lapsen edun mukaista on huolehtia turvallisesta kasvuympäristöstä sekä ruumiillisesta ja henkisestä koskemattomuudesta. Lapsella tulisi olla oikeus itsenäistymiseen ja vastuulliseen kasvamiseen, sekä osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuus omiin asioihin. Lisäksi etua arvioidessa tulisi huomioida kielellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen tausta. (LSL 2007/417, 4§.)

1.2 Palvelutarpeen arviointi ja avohuollon tukitoimet

Palvelutarpeen arviointi lähtee liikkeelle yhteydenotosta sosiaalihuoltoon tuen tarpeen arvioimiseksi (Sosiaalihuoltolaki 2014/1301, 35§). Kun laissa velvoitettu viranomainen tai ammattihenkilö saa tehtävässään tietää henkilöstä, jolla on ilmeinen sosiaalihuollon tarve, on hänen ohjattava henkilö sosiaalipalvelujen piiriin. Mikäli henkilö antaa suostumuksensa, on viranomaisen tai ammattihenkilön otettava yhteyttä viranomaiseen, joka vastaa kunnallisesta sosiaalihuollosta tuen tarpeen arvioimiseksi. Kunnallisen sosiaalihuollon ammattihenkilön on tiedon saatuaan huolehdittava, että kiireellisen avun tarve arvioidaan välittömästi. Jos arvioinnin tekeminen ei ole ilmeisen tarpeetonta, on henkilöllä oikeus palvelutarpeen arviointiin. Palvelutarpeen arviointi tulisi aloittaa viipymättä, ja saattaa loppuun niin, ettei aiheetonta viivytystä ilmenisi. (Sosiaalihuoltolaki 2014/1301, 35-36 §.)

Palvelutarvetta selvittäessä keskeistä on arvioida henkilön tuen tarpeen todennukaisuus. Jos todetaan henkilön tarvitsevan tukea, silloin arviointi kohdistuu tuen tarpeen luonteeseen; sen tilapäisyyteen, toistuvuuteen tai pitkäaikaisuuteen.

Palvelutarpeen arvioinnissa on asiakkaan tilanteesta sekä sosiaalipalvelujen ja erityisen tuen tarpeesta yhteenveto, sekä asiakkuuden edellytykset sosiaalihuollon ammattihenkilön johtopäätöksinä. Lisäksi palvelutarpeessa tuodaan ilmi asiakkaan mielipide ja näkemys palvelutarpeestaan, ellei sen arviointiin ole selvää estettä yhdessä asiakkaan kanssa. Asiakas ja sosiaalihuollon ammattihenkilö arvioivat myös oma-työntekijän tarpeellisuutta palvelutarpeen arvioinnissa. (Sosiaalihuoltolaki 2014/1301, 37§.)

Kun todetaan lastensuojelun tarve asiakkaan kohdalla, sosiaalihuollon vastaava toimielin ryhtyy avohuollon tukitoimiin välittömästi (LSL 2007/417, 34 §).

Ennaltaehkäiseviin keinoihin voidaan tukeutua edellyttäen, että ne ovat myönteisen kehityksen aikaansaamiseksi riittäviä, ja perhe on valmis yhteistyöhön (Araneva 2016, 154). Lapsen myönteisen kehityksen tukeminen ja edistäminen kuuluvat avohuollon tukitoimien tehtäviin. Vanhempien, huoltajien ja lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien ihmisten kasvatuskyvyn ja – mahdollisuuksien vahvistaminen, on myös avohuollon tukitoimen tavoite. Näitä tehtäviä toteutetaan mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä lapsen ja vanhempien tai muiden lapsesta huolehtivien henkilöiden kanssa. (LSL 2007/417, 34 §.)

Avohuollon tukitoimet voivat olla monimuotoisia. Asiakasta palvelevan kunnan tulee välittömästi antaa riittävästi taloudellista tukea sekä korjattava asumiseen liittyvät puitteet tai vastaavasti järjestää tarpeiden mukainen asunto, kun lastensuojelun tarve johtuu suurilta osin liian vähäisestä toimeentulosta, puutteellisista asumisolosta tai asunnon kokonaan puuttumisesta tai kun edeltä mainitut seikat ovat merkittävänä esteenä lapsen ja perheen kuntoutumiselle. Kunnan tulee järjestää lapselle ja perheelle sosiaalipalveluita, toimeentulotuki ja ehkäisevä toimeentulotuki sekä lasten päivähoito. Näiden lisäksi kunnan pitää järjestää tilanteen vaatiessa lapsen ja perheen tuen tarpeisiin perustuvan asiakassuunnitelman. Tässä suunnitelmassa tulee ottaa huomioon seuraavanlaisia avohuollon tukitoimia lastensuojelun avohuollon asiakkuudessa olevalle perheelle: tuki lapsen ja perheen ongelmatilanteen selvittämiseen; lapsen taloudellinen ja muu tukeminen koulunkäynnissä, ammatin ja asunnon hankinnassa, työhön sijoittumisessa, harrastuksissa, läheisten ihmissuhteiden ylläpitämisessä sekä muiden

henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämisessä, jotka ovat lapsen kuntoutumista tukevia hoito- ja terapiapalveluja; tehostettua perhetyötä, perhekuntoutusta sekä muita lasta ja perhettä tukevia palveluja ja tukitoimia. (LSL 2007/417, 35–36 §.)

Riittämätön turva lapsen kohdalla voi tarkoittaa esimerkiksi perheen kriisitilanteen aiheuttamaa lapsesta huolehtimisen ja hoidon alenemista. Kriisitilanne voi olla vaikkapa vanhemman avioero, mikä heikentää jaksamista huolehtia lapsesta. (Araneva 2016, 154.) Tässä tilanteessa lapsi on sosiaalihuoltolain 3§:n mukaan erityisen tuen tarpeessa oleva lapsi. Voidaan kuitenkin myös todeta, että vaikka kasvuolosuhteissa ei olisi huolta aiheuttavia tekijöitä, voi perhe silti hyötyä muun sosiaalisen tarpeen vuoksi sosiaalihuoltolain nimissä järjestettävästä ennaltaehkäisevästä palvelusta. Lastensuojelun asiakkuuden syntymisessä vaikuttavana tekijänä voi olla myös lapsen oman käyttäytymisen aiheuttama vaara kehitykselleen ja terveydelleen. Kiireettömissä tilanteissa asiakaslähtöisyyttä tulisi korostaa niin, että asiakasta osallistettaisiin palvelutarpeen arvioinnin yhteenvedon läpikäyntiin ennen varsinaista päätöksentekoa. Tällä mahdollistetaan asiakkaan vaikuttaminen yhteenvedon sisältöön ja huomioidaan hänen mahdolliset mielipiteensä ja toivomukset. (Mts. 47, 154, 89.)

Jos kuitenkin arvioidaan, että sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut eivät ole riittäviä, ja tarvitaan tehokkaampia korjaavia tukitoimenpiteitä, on palvelutarpeen arvioinnin myötä järjestettävä lapselle ja perheelle lastensuojelulain nojalla määrättyjä palveluita. Jos lapsen tarvitsema tuki on liian kevyttä ja riittämätöntä, on vaarana jo olemassa olevien ongelmien kärjistyminen. Lisäksi sosiaalihuoltolain mukaisten palveluiden valitseminen viivyttää korjaavien palveluiden järjestymistä lastensuojelussa. Lapsen ja perheen tilannetta tulee arvioida kokonaisvaltaisesti, ja tehdä johtopäätöksiä tuen tarpeen luonteesta ja laajuudesta, sekä riittävästä ja tarkoituksenmukaisista palveluista. Valinta sosiaalihuoltolain sosiaalipalveluiden ja lastensuojelulain palveluiden sekä tukitoimenpiteiden välillä tulee aina perustella arviointiperustelujen mukaisesti. (Araneva 2016, 155.)

1.3 Lastensuojelun sijaishuolto

Sijaishuollolla tarkoitetaan lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella, mikäli lapsi on huostaan otettu, kiireellisesti sijoitettu, tai lain 83§:n väliaikais määräyksen mukaisesti sijoitettu (LSL 2007/417, 49§). Mikäli lapsen oikeus hänen hyvinvoinnilleen välttämättömään tukeen ja suojeluun ei toteudu, on viimesijainen ratkaisu sijoittaa lapsi kodin ulkopuolelle huostaan otettuna tai sijaishuollon keinona. Sijaishuollon perimmäinen tarkoitus on aina turvata lapsen perus- ja ihmisoikeudet, vaikka tilanne vaatiikin voimakasta puuttumista lapsen ja perheen perus- ja ihmisoikeuksiin. Sijaishuollon toteuttamisella puututaan perustuslain itsemääräämisoikeuteen (9§), oikeuteen elämään ja henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen (7§), lapsen liikkumisvapauteen (9§) sekä lapsen ja perheen yksityiselämän suojaan (10§) ja perhe-elämän suojaan. (Araneva 2016, 279.)

Sijaishuoltoa voidaan tarkastella perhe- ja laitoshoidonä. Perhehoidolla tarkoitetaan sijaisperheiden omissa kodeissa toteutettavaa perheenomaista, taloudellisesti tuettua sijaishuoltoa, joka on julkisen järjestelmän valitsemaa ja valvomaan toimintaa. Laitoshoidon puolestaan tarkoittaa sellaista sijaishuoltoa, joka järjestetään laitoksessa ammatillisesti pätevien työntekijöiden avulla. He toimivat laitoksissa lasten arjen mahdollistajina. Jaottelu kuitenkin herättää kysymyksiä siitä, miten esimerkiksi perhekodit tulisi määritellä, sillä niissä toimii vastuulliset aikuiset yksityisten kotien tiloissa osana omaa yksityiselämää. (Puonti ym. 2004, 206.)

Lastensuojelussa tulisi toimia mahdollisimman hienovaraisesti pyrkien käyttämään ensisijaisesti avohuollon tukitoimia, mikäli lapsen etu ei vaadi muuta. Sijaishuolto tulisi järjestää viivytyksettä, kun se on lapsen edun kannalta tarpeellista. Sijaishuollossa pyritään perheen jälleen yhdistämiseen lapsen edun mukaisella tavalla. (LSL 2007/417, 4§.)

Seuraavissa osioissa paneudutaan tarkemmin eri sijaishuollon muotoihin, joita nuorisokodissakin voi olla useita samaan aikaan. Opinnäytetyössä käsitellään myös sijoitusta avohuollon tukitoimenpiteenä, vaikka se ei kuulu sijaishuollon piiriin.

Aiheen käsittely on perusteltua tässä, sillä nuorisokodissa asuu usein myös nuoria, jotka ovat sijoitettuna avohuollon tukitoimenpiteenä.

1.3.1 Sijoitus avohuollon tukitoimenpiteenä

Lapsi voidaan sijoittaa kiireellisesti yksin tai vanhemman/huoltajan/lapsen hoidosta vastaavan henkilön kanssa kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimenpiteenä, mikäli syy on sellainen, että oikeanlaisen huolenpidon toteutumista ei voida turvata lapsen kotona. Lapsi voidaan sijoittaa tällä tavoin perhe- tai laitoshuoltoon, ja sijoituksen tulisi olla luonteeltaan kuntouttavaa tai tuen tarvetta arvioivaa. Kun lapsi sijoitetaan yksin avohuollon tukitoimenpiteenä, tulee toimenpiteen olla lähtökohtaisesti lyhytaikainen. Vaikka kaikki asianosaiset suostuisivatkin kyseiseen sijoitukseen, se ei ole mahdollista, mikäli avohuollon sijoituksen muut edellytykset eivät täyty. Jos kaikki edellytykset eivät täyty, ei voida myöskään sijoittaa lasta tilapäisen lapsen tilanteen turvaamisen perusteella. (Araneva 2016, 268-269.)

Aranevaa (2016, 258) lainaten avohuollollisesti sijoitetulla nuorella tukitoimenpiteen tarkoituksena on turvata hänen oikeutensa turvalliseen kasvuympäristöön, sekä tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen. Tukitoimenpiteitä hyödynnetään, jotta lapsen oikeus erityiseen suojeluun olisi toteutettavissa. Työskentelyä tukitoimenpiteiden ympärillä toteutetaan niin, että se olisi muutosorientoitunutta lapsen kasvuolosuhteita ja käyttäytymistä tarkastellen. Muutoksen tulisi tapahtua kohtuullisessa ajassa, jotta lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi voitaisiin turvata. Mikäli muutosta ei avohuollon keinoin kyetä tavoittamaan, on sijaishuolto järjestettävä heti, kun se on tarpeen lapsen edun kannalta. (Mts. 258.) Avohuollon sijoitus on toistaiseksi voimassa oleva, mutta sen toteuttamisen edellytyksiä tulee arvioida kolmen kuukauden välein lastensuojelulain 37 a §:n mukaisesti. Avohuollon tukitoimena kiireellisesti sijoitettu, kaksitoista vuotta täyttänyt lapsi, tai hänen huoltajansa, voi koska tahansa keskeyttää sijoituksen ilmaisemalla tahtonsa asiasta. (Mts. 169.)

1.3.2 Kiireellinen sijoitus

Kun lapsen nähdään olevan lastensuojelulain 40§:ssä mainittujen huostaanottoedellytysten mukaisesti välittömässä vaarassa, voidaan hänelle järjestää kiireellisesti sijaishuoltona hänen tarvitsemansa hoito ja huolto (LSL 2007/417, 38§). Nuorisokodissa on usein myös kiireellisesti sijoitettuja nuoria, mikä voi merkitä nuoren ensimmäistä sijoitusta nuorisokotiin. Toisaalta voidaan päätyä tilanteeseen, missä avohuollon tukitoimet eivät turvaa enää nuoren tilannetta, ja mahdollista huostaanottoa aletaan valmistella.

Lapsen vastaava sosiaalityöntekijä päättää kiireellisestä sijoituksesta, ja kiireellinen sijoitus voi kestää korkeintaan 30 päivää. Kiireellinen sijoitus voi jatkua ilman erillistä päätöstä yli määräajan, jos lapsen sosiaalityöntekijä tekee huostaanottoa koskevan hakemuksen hallinto-oikeudelle 30 päivän kuluessa kiireellisen sijoituksen alkamisesta. Sijoitus voi jatkua myös silloin, jos huostaanottoa koskeva asia on jo vireillä hallinto-oikeudessa tai korkeimmassa hallinto-oikeudessa ennen päätöstä lapsen kiireellisestä sijoituksesta. (LSL 2007/417, 38 §.) Ennen kuin kiireellisen sijoituksen päätös voidaan tehdä, on selvittävä asianomaisten (lapsen, vanhemman/huoltajan/lapsen hoidosta ja kasvatuksesta päätöksentekohetkellä vastaavan) mielipide sekä käsitys edellytyksistä toimenpiteen suhteen sekä lapsen sijoituspaikasta. Koska kyseessä on mielipiteen selvittäminen, ei hallintolain 34§:n mukainen kuuleminen, voidaan mielipide selvittää vapaamuotoisesti, esimerkiksi puhelimitse. (Araneva 2016, 273.)

Araneva (2016, 273) tuo ilmi, että kiireellisellä sijoituksella puututaan välittömästi perustuslaissakin asetettuun itsemääräämisoikeuteen (6.3 §), oikeuteen elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen (7 §), lapsen liikkumisvapauteen (9 §) sekä erityisesti lapsen ja perheen yksityiselämän suojaan (10 §). Välittömistä puuttumisista huolimatta tilapäinen turvaamistoimenpide kiireellisen sijoituksen muodossa turvaa lapsen oikeuden välttämättömään suojeluun ja huolenpitoon akuutissa tilanteessa, sekä toteuttaa lastensuojelulain erityisen suojelun säädöstä. (Mts. 273.)

1.3.3 Huostaanotto

Lapselle on järjestettävä sijaishuolto ja otettava sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan, jos lapsen huolenpidossa on puutteita, tai lapsen terveys ja kehitys ovat uhkaavien kasvuolosuhteiden vuoksi vakavassa vaarassa. Lapsi tulee ottaa huostaan myös silloin, jos lapsi vaarantaa terveyttään tai kehitystään vakavasti päihteitä käyttämällä, tai tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon. Myös muu näihin asioihin rinnastava käyttäytyminen voidaan nähdä vaaratekijänä. Huostaanoton toimiin ja sijaishuollon järjestämiseen voidaan kuitenkin ryhtyä vain, mikäli lastensuojelun avohuollon toimet eivät olisi sopivia tai mahdollisia lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi, tai jos ne osoittautuvat riittämättömiksi. Lisäksi sijaishuollon on oltava arvioinnissa lapsen edun mukaista. (LSL 2007/417, 40 §.)

Lastensuojelulain 47§:n 1. momentissa määritellään lapsen huostaanoton olevan voimassa vain toistaiseksi. Käytännössä tämä tarkoittaa, että huostassa pidon lopettamisesta tulee aina tehdä erillinen päätös, jos lapsen huostaanotto ja siihen liittyvä sijaishuolto päättyvät. Huostaanoton purkuun voidaan ryhtyä, mikäli edellä mainittuja lastensuojelulain 40§:n osoittamia tarpeita ei enää ole, eikä huostassa pidon jatkaminen ole enää lapsen edun mukaista. Huostaanotto päättyy kuitenkin aina lapsen täyttäessä 18 vuotta. (Araneva 2016, 366.)

1.4 Rajoitustoimenpiteet nuorisokodeissa

Lastensuojelulaissa on määritelty erilaisia rajoituksia, joilla nuoren itsemääräämisoikeutta voidaan rajoittaa. Rätty (2015, 515) kertoo, että näillä rajoitustoimenpiteillä joudutaan puuttumaan lapsen perusoikeuksiin ja perustuslain säännöksiä ja niiden tulkintakäytäntöjä tulee huomioida, kun rajoituksia ja rajoitustoimenpiteitä sovelletaan ja toimeenpannaan. Näitä rajoituksia ja

rajoitustoimenpiteitä ovat yhteydenpidon rajoitus, omaisuuden ja lähetysten tarkastaminen ja lähetysten luovuttamatta jättäminen, esineiden ja aineiden haltuunotto, henkilöntarkastus ja henkilönkatsastus, kiinnipitäminen, liikkumisvapauden rajoittaminen, eristäminen ja erityinen huolenpito. Rajoitusten, jotka rajoittavat perusoikeuksia, pitää aina perustua lakiin ja niiden on oltava tarkkarajaisia ja määritelty riittävän tarkasti. Perusteiden, joilla rajoitus joudutaan tekemään, tulee olla perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttäviä ja painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatimia. (Räty 2015, 515.)

Vaikka nuorisokodeissa pyritään kodinomaisuuteen, on lastensuojelulain puitteissa joskus asetettava tietynlaisia rajoitteita tilanteen vaatiessa. Lastensuojelulain 69§:n mukaan lapselle voidaan asettaa määräajaksi kieltä poistua laitoksen alueelta, laitoksesta tai tietyn asuinyksikön tiloista. Rajoitus voidaan tehdä, mikäli lapsi on vaarantanut vakavasti terveyttään ja kehitystään käyttämällä päihteitä, syyllistymällä muuhun kuin vähäisenä pidettävään rikolliseen tekoon, tai jos muutoin nähdään rajoituksen olevan tarpeen lapsen itseään vahingoittavan käytökseen puuttumiseksi. (LSL 2007/417.) Tätä rajoitustoimenpidettä kutsutaan liikkumisvapauden rajoittamiseksi, ja se voi yhtäjaksoisesti jatkua enintään 30 vuorokautta. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän päätöksellä liikkumisvapaudenrajoittamista voidaan jatkaa 30 vuorokaudenkin jälkeen. (LSL 2007/417.)

Liikkumisvapaudenrajoittaminen on opinnäytetyön nuorisokodin, kuten varmaankin useimman suomalaisen nuorisokodin, yleisin rajoitustoimenpide, minkä vuoksi sen julki tuominen on ensisijaisen tärkeää. Kyseinen rajoitus lyhennetään yleensä puhekielessä ”lvr”. Toinen rajoitustoimenpide ”eho”, erityinen huolenpito, tarkoittaa Lastensuojelulain 71§:n mukaisesti 12 vuotta täyttäneelle sijaishuollossa olevalle lapselle järjestettävää erityistä hoitoa ja huolenpitoa, jota toteutetaan moniammatillisesti. Sen aikana lapsen liikkumisvapautta voidaan rajoittaa siinä laajuudessa, missä hänen hoitonsa ja huolenpitonsa edellyttää. (LSL 2007/417.)

1.5 Lastensuojelu opinnäytetyön nuorisokodissa

Nuorisokoti on lastensuojelulaitos, joka on nimitys laitoshuoltoa järjestävälle toimintayksikölle. Sijaishuoltoa järjestäviä lastensuojelulaitoksia ovat lastenkodit, koulukodit sekä muut lastensuojelulaitokset, jotka ovat rinnastettavissa edellä mainittuihin laitoksiin. (Araneva 2016, 309 & LSL 2007/417, 57§.)

Lastensuojelulaitokset järjestävät lapsille ja nuorille huolenpitoa sijaishuoltona tai avohuollon tukitoimena (Reinikainen 2009, 9). Opinnäytetyön toimeksiantaja on Keski-suomalainen nuorisokoti, joka toteuttaa lastensuojelun sijaishuoltoa ja kriisivastaanottoa. Nuorisokodin tehtävä laitoksena on olla avuksi niille lapsille ja nuorille, joiden kotona saamaa kasvatusta ja huolenpitoa ei nähdä riittävänä, tai joita ei ole mahdollista syystä tai toisesta sijoittaa sijaisperheisiin (Mts.

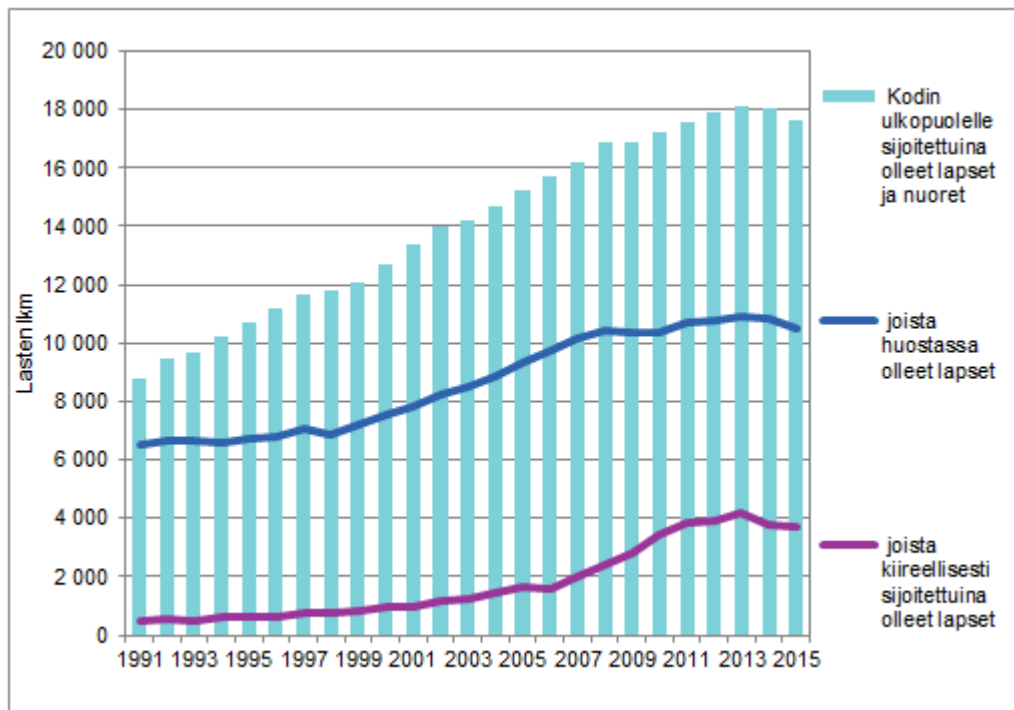
10). Nuorisokodeissa arki pyritään muodostamaan mahdollisimman kodinomaiseksi, turvalliseksi ja kuntouttavaksi. Laitoksilla on omia erityisalueita normaalin arjen lisäksi, sekä erityisiä kiinnostuksen kohteita ja osaamisen alueita. (Lastenkoti, Nuorisokoti n.d.) Opinnäytetyön kohteena olevassa nuorisokodissa on usein samanaikaisesti kaikilla edellä mainituilla lastensuojelun tavoilla sijoitettuja nuoria. Suurin osa nuorista on kuitenkin kiireellisesti sijoitettuja, tai huostaan otettuja nuoria. Myös avohuollon tukitoimenpiteenä sijoitettuja nuoria on kyseisessä nuorisokodissa useita vuosittain.

Nuorisokodeissa on selkeä päivärytmi, jolla pyritään mahdollisimman säännölliseen ja rutiininomaiseen arkeen. Säännöllisyydellä mahdollistetaan elämän ennustettavuutta, sekä turvallisuuden ja elämänhallinnan tunnetta. Nuorille pyritään löytämään harrastusmahdollisuuksia, jotka vastaavat hänen omia kiinnostuksen kohteitaan. Arkeen nuorisokodissa kuuluu myös monenlaiset palaverit, joista tyypillisin on laitoksen sisäinen osastopalaveri. Siinä käydään läpi lapsen tilannetta ja arkea. Myös hoito- ja kasvatussuunnitelman laatimiseen liittyvät palaverit, sekä eri tahoista muodostuvat viranomaispalaverit yhdessä vanhempien kanssa tukevat tavoitetta lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin lisäämiseksi ja lapsen edun mukaisesti toimimiseksi. (Lastenkoti, Nuorisokoti n.d.) Perhekeskeisyys nuorisokodissa tarkoittaa hyvään yhteistyöhön pyrkimistä perheen kanssa, sekä yhteisten tavoitteiden luomista lapsen asioissa. Tärkeää on myös tukea lapsen ja perheen välisiä suhteita, sekä mahdollistaa heidän välinen yhteydenpito. (Mts.)

Nuorisokodissa keskeisessä roolissa nuoren ja aikuisten välillä tehtävässä työssä on omaohjaajuus, jota usein kutsutaan myös omahoitajuudeksi. Omahoitaja toimii pääasiallisena henkilönä lapsen tai nuoren asioissa ja heidän asioidensa ajamisessa palavereissa sekä hoito- ja kasvatusneuvotteluissa. (Tanskanen & Timonen-Kallio 2009, 14.) Niin kuin omaohjaajuus, myös kaikki muu nuorisokodissa tehtävä työskentely nuoren ja ammattilaisen välillä muodostavat tietynlaisen pedagogisen suhteen. Timonen-Kallio (2009, 12) ja Hämäläinen & Komonen (2003) kuvailevat pedagogista suhdetta nuoren tietoisuuden herättäjänä, sekä kasvuun ja muutokseen haastavana. Pedagoginen suhde saa nuoressa käyntiin kasvuprosessin ja tuottaa uudenlaista orientaatiota elämään. Nuori tehdään tietoiseksi mahdollisuuksista, joita heillä on käytettävissä elämänsä vaikuttamisessa. (Mts. 12.)

1.6 Ajankohtaista lastensuojelun tutkimuksessa

Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten määrä on vähentynyt vuodesta 2014 vuoteen 2015 kahdella prosentilla. Vuonna 2015 kodin ulkopuolelle oli sijoitettuna 17 664 lasta ja nuorta. Kaiken kaikkiaan suomalaisista nuorista 1,4 prosenttia oli sijoitettuna lyhyt- tai pitkäkestoisesti kodin ulkopuolelle kyseisen vuoden aikana. Huostaan otettuja lapsia ja nuoria oli koko väestöstä yksi prosentti alle 18-vuotiaista. Kiireellisesti sijoitettuja lapsia oli koko väestöstä vain 0,3%. Kiireelliset sijoitukset ovat vuodesta 2014 vuoteen 2015 vähentyneet prosentilla, ja 2015 kiireellisesti sijoitettuja lapsia oli yhteensä 3773. Huostassa puolestaan oli 10 501 lasta vuonna 2015, ja yli puolet heistä oli sijoitettu sijaisperheisiin. Lastensuojeluilmoituksia tehtiin lähes 67 000 lapsesta vuonna 2015, ja avohuollon asiakkaina oli lähes 74 000 lasta ja nuorta. 1.4.2015 tuli voimaan sosiaalihuoltolaki, jolloin myös lastensuojelun avohuollon asiakkaaksi tulon määritelmä koki muutoksen. Muutoksesta johtuen avohuollon asiakasmäärää ei voida verrata vuoden 2014 tulokseen. (Lastensuojelu 2015, 1)

Kuvio 1 Kodin ulkopuolelle sijoitettuna olleet lapset ja nuoret sekä niistä huostassa ja kiireellisesti sijoitettuna olleet lapset vuosina 1991–2015

(Lastensuojelu 2015, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on tutkinut lastensuojelujärjestelmän uhkatekijöitä yhteiskuntafilosofisesti analysoiden lastensuojelua julkisen vallankäytön näkökulmasta ja keskittyen erityisesti siihen, millaisiksi lastensuojelun toimenpiteet ovat muotoutuneet viranomaisten käytännön toiminnassa. Tutkimuksessa nimettiin kuusi laaja-alaista uhkatekijää lastensuojelujärjestelmälle: palveluiden pirstaleisuus, työntekijöiden vähyys, johtamisongelmat, työntekijöiden vaihtuvuus, vaikeudet yhteistyössä ja arkitiedon ohittaminen. Edellä mainittujen haasteiden lisäksi tutkimuksessa nousi esille myös moraaliset ristiriidat, joita järjestelmän toiminnassa kohdataan. (Alhanen 2014, 7.)

Sosiaalihuoltolain vuoden 2015 uudistuksella on tavoiteltu ehkäisevän työn ja varhaisemman tuen lisääntymistä lastensuojelutoimien vähenemiseen ja toimintakäytäntöjen muuttumiseen pyrkien. HuosTa-hanke tuloksineen on tuonut ilmi, että lastensuojelun asiakkaaksi pääseminen on näyttäytynyt entistä hankalammalta, sillä kynnyks on noussut korkeammalle uudelleen järjesteltyjen palvelujen myötä. Perheet ja lapset ovat toisaalta saaneet apua palvelutarpeen

arvioinnin jälkeen, mutta ongelmista on tullut moninaisia, ja asiakkaiden tarpeet ovat yhä monitahoisempia. Lastensuojelun asiakkaiden tarpeisiin vastaaminen on siis nähty hankalampana uudistuksen myötä. (Heino ym. 2016, 9.)

2 Nuoruus ja päihteet

2.1 Nuoruus ikävaiheena

Nuoruutta voidaan tarkastella kolmen eri jakson avulla, joista jokaisesta löytyy uusia haasteita ja tehtäviä (Dunderfelt 2011, 84). Nuorisokotiin sijoitetut nuoret, kuten nuoret yleensäkin, voivat olla kehitysvaiheissaan iästä ja henkilökohtaisista muuttujista riippuen, hyvinkin eri vaiheissa.

Ensimmäisenä vaiheena on nuoruusiän varhaisvaihe, jossa tyypillistä on ihmissuhteiden kriisi 12-15-vuotiaana. Vaiheessa varsinainen biologinen murrosikä on käynnissä, ja yleistä on protestointi vanhempia ja muita auktoriteetteja vastaan. Vaiheessa luodaan myös uusia ihmissuhteita saman ikäisten nuorten kanssa. (Dunderfelt 2011, 84.) Seuraavaksi nuori kohtaa nuoruusiän keskivaiheen, johon voi liittyä identiteettikriisi 15-18-vuoden iässä. Tässä iässä nuori kokee samaistumisia, ihastumisia, selkiinnyttää minäkuvaansa, ja kokeilee omia rajojaan. Tässä vaiheessa saattaa muodostua myös syvempiä ihmissuhteita. (Mts. 84-85.) Nuoruusiän loppuvaihetta Dunderfelt (2011, 85) kuvailee ideologiseksi kriisiksi, joka koetaan 18-20-vuotiaana. Tässä vaiheessa nuori kokee seestymisvaiheen, pohdiskelee omaa asemaansa maailmassa ja aloittelee itsenäistä elämää (Mts. 85).

Dunderfelt (2011, 85) pohtii nuoruuden olevan aikaa, joka pitää oppia elämään uudelleen. Nuoren on opittava ohjaamaan elämäänsä yksilöllisyyden kautta suhteessa muihin ihmisiin, luontoon, ja koko maailmaan tietoisuuteen pyrkien (mts.).

2.2 Päihteet

Päihteet ovat kemiallisia aineita, jotka aiheuttavat päihtymyksen tunteen ja/tai humalatilan joutuessaan elimistöön. Päihteiden vaikutus kehoon riippuu käytetystä aineesta ja sen epäpuhtauksista, käyttötavasta, määrästä, käytön jaksottaisuudesta, käyttöympäristöstä, käyttäjän persoonallisuudesta sekä yleisilasta, iästä ja kehon koosta. Suomessa sosiaalisiksi päihteiksi määritellään tupakka ja alkoholi, eli ne ovat lain mukaan sallittuja rajoitetusti. Rajoitukset kohdistuvat alaikäisiin, alle 18-vuotiaisiin, sekä erinäisiin tiloihin, joissa sosiaalisia päihteitä ei tule käyttää. (Dahl & Hirschovits 2002, 5.) Opinnäytetyössä päihteillä tarkoitetaan tässä tapauksessa alkoholia, huumeita, sekä lääkkeiden väärinkäyttöä. Opinnäytetyön nuorisokodissa tupakan polttoon puututaan terveyskasvatuksellisin keinoin, joten tupakka on tässä rajattu pois päihteistä.

2.2.1 Alkoholi

Alkoholi on päihteistä varmasti tunnetuin ja hyväksyttävin, sillä se yhdistetään usein sosiaaliin tilanteisiin, ja se on ansainnut paikkansa elinkeinoelämässä ja kansantaloudessa. Vaikka alkoholia valmistetaan ja myydään, on yhteiskunnalla tarve säädellä alkoholielinkeinoja ja käyttöä, koska alkoholin käytön myönteisistä vaikutuksista huolimatta siitä syntyy myös merkittäviä haittavaikutuksia kansanterveydellisesti ja sosiaalisesti. Ne puolestaan tuottavat yhteiskunnalle ylimääräisiä kustannuksia. (Karlsson ym. 2013, 26.)

Alkoholi vaikuttaa myrkyllisesti lisäten kudosis- ja elinvaurioiden riskiä. Säännöllinen alkoholinkäyttö aiheuttaa todennäköisemmin myös alkoholiriippuvuutta. Ihmisen altistuessa pitkään alkoholille ovat myös krooniset vaikutukset mahdollisia; maksasairaudet, haimatulehdus, aivokuduskato, muistihäiriöt, uniongelmat ja niin edespäin. Pitkäaikaiskäytön aiheuttamien vaikutusten lisäksi alkoholi humalatiloineen voi johtaa tapaturmiin, väkivaltaan, sosiaaliin ongelmiin ja

akuutteihin terveysongelmiin. (Karlsson ym. 2013, 26-27.) Tunnetusti naiset ovat alttiimpia alkoholin vaikutuksille, sillä sama alkoholimäärä naisella ja miehellä tarkoittaa naisella 20-30% korkeampaa veren alkoholipitoisuutta. Myös sosioekonomista asemaa tarkastellessa voidaan huomata eroja alkoholin haittavaikutusten määrään. Hyväosaiset kokevat vähemmän haittoja suhteessa kulutettuun alkoholimäärään ja humalakulutukseen kuin huonompiosaiset. Tätä eroa voidaan todennäköisesti selittää siten, että hyväosaiset ovat kykenevämpiä lopettamaan haitallisen alkoholinkäytön, koska heillä on usein parempi tukiverkosto. (Mts. 28-29.)

2.2.2 Huumeet

Huume on käsite, jota käytetään usein epämääräisesti tarkoittamaan muita päihteitä kuin alkoholia ja tupakkaa. Huumausaineiksi luokitellut aineet sen sijaan on määritelty huumausainelaisissa, ja niihin kuuluvat tietyt lääkkeet, sienet ja ns. klassiset huumeet, kuten kannabis, LSD, heroini, amfetamiini jne. Huumausaineet on jaoteltu vaikutuksen perusteella alaryhmiin: keskushermostoa kiihottavat aineet (Central Nervous System, CNS), keskushermostoa lamaavat aineet, hallusinogeenit ja kannabis. (Hirschovits & Dahl 2002, 5.)

Se, miten huumeet ihmisessä vaikuttavat huumaten tai päihdyttäen, riippuu siis eri huumeiden keskushermostollisista vaikutuksista. Huumeiden käytön määrä vaikuttaa ensisijaisesti huumeiden vaikutusten voimakkuuteen, mutta myös henkilön herkkyys hermostollisesti huumeisiin on vaihtelevaa. (Seppä ym. 2012, 25.) Huumaavien vaikutusten lisäksi päihteet tuottavat psyykkisiä vaikutuksia, jotka riippuvat aineista. Mitä voimakkaampina henkilö kokee miellyttävät tuntemukset päihteitä käyttäessään, sitä todennäköisempää on tulla huumeesta riippuvaiseksi, eli addiktoitua. (Mts. 25.) Suomen huumausainemarkkinoilla Huumetilanne Suomessa 2008- raportin mukaan esiintyy enimmäkseen kannabistuotteita, sekä amfetamiinia, ekstaasia, buprenorfiinia ja bentsodiatsepiinilääkevalmisteita (Fröjd ym. 2009, 18).

Kannabis

Eniten nuorten keskuudessa käytetty huumausaine on kannabis, ja se aiheuttaa käyttäjässään aistiharhoja, rauhallisen ja estottoman olotilan, niin sanotusti lievän euforian. Yleisin käyttötapa kannabikselle on polttaminen. (Kemppinen 1997, 83.)

Kannabis on oma farmakologinen ryhmänsä, koska sillä on kolmenlaisia eri vaikutuksia: lamaavia, keskushermostoa kiihdyttäviä sekä hallusinogeenisiä (Dahl & Hirschovits 2002, 5). Kannabis tunnetaan mielihyvää tuottavista vaikutuksistaan, jotka voidaan nähdä riippuvuuden kehittymisen ja huumeikäytön perustana.

Moninaisten huumaavien vaikutustensa johdosta kannabista käytetään myös lääkkeenä. (Seppä ym. 2012, 25.) THC on nimitys kannabiksen vaikutuksen kannalta tärkeimmälle kannabinoidille (delta-9-tetrahydrokannabinoli). Kannabiksen aiheuttavan mielihyvän ajatellaan perustuvan dopamiinivälitykseen, joka tehostuu accumbens- nimisessä tumakkeessa. (Mts. 25.)

Hyvänolontunteen lisäksi kannabis aiheuttaa usein keskittymiskyvyn huononemista, ja asiat koetaan voimakkaasti. Tavallista on myös syrjään vetäytyminen ja mietiskely ja toisaalta puheliaisuus ja aktiivisuus. Kannabis vaikuttaa elimistössä yhden ja neljän tunnin välillä, riippuen aineen määrästä ja laadusta. Kannabis eroaa joistakin huumeista siten, ettei se aiheuta fyysistä riippuvuutta. (Kemppinen 1997, 83-84.)

Stimulantit

Stimulanteista tunnetuimpia ovat kokaiini, amfetamiini, metamfetamiini sekä niiden johdannaiset. Tämän kaltaiset huumeet lisäävät käyttäjässään aktiivisuutta liikkeissä, vähentävät väsymystä ja ruokahalua ja tuottavat mielihyvää. Stimulantit aiheuttavat voimakasta riippuvuutta, mutta oikeastaan täysin henkisellä tasolla. (Seppä ym. 2012, 25.)

Amfetamiini, nuorten kielessä paremmin tunnettuna piri tai vauhti, omaa samoja vaikutuksia kuin kokaiini. Se aiheuttaa ylistimuloivan tilan, jossa tavanomaista on hermostuneisuus, aggressiivisuus, vainoharhaisuus sekä pelko- ja paniikitilat.

Amfetamiinin pitkäaikainen käyttö heikentää usein fyysistä tilaa, sillä uni ja ravinto jäävät taka-alalle käyttäessä. (Kemppinen 1997, 86.)

Opiaatit

Buprenorfiini, tramadoli, morfiini, heroini ja kodeiini ovat opiaatteja, jotka omaavat huumaavia vaikutuksia. Opiaatit vaikuttavat kipua poistaen ja mielihyvää tuoden. (Seppä ym. 2012, 25.) Euroopan mittakaavassa opioideja tavataan 81 prosentissa kuolemaan johtaneista yliannostuksista, ja vuonna 2015 korvaushoitoa on annettu 630 000 opioidien käyttäjälle. Suuren riskin opioidien käyttäjämäärä Euroopassa vuonna 2017 ilmestyneen raportin mukaan on 1,3 miljoonaa. (Euroopan huumeraportti 2017.)

2.3 Nuori päihteiden käyttäjänä

Opinnäytetyössä nuorella tarkoitetaan Suomen holhustoimen lain mukaan alle 18-vuotiasta henkilöä, alaikäistä (Laki holhustoimesta 1999/442, 2§). Tavallisin päihdehäiriö on alkoholi. Suomessa arvioilta noin viisi prosenttia nuorista on diagnoositasoisesti päihdeongelmaisia. Suomessa kuitenkin eriasteisia päihdeongelmia on huomattavasti useammalla nuorella. (Nuorten päihteiden käyttö ja päihdehäiriöt 2014.) ESPAD-vertailussa tuodaan ilmi, että laittomista huumeista nuoret kokeilevat yleensä kannabista ensin, ja kannabista kokeilevien nuorten osuus on yksi kymmenestä. Nuorten keskuudessa vahvempien tai muiden huumeiden käyttö on harvinaisempaa, ja mikäli niitä käytetään, aloitetaan käyttö usein myöhemmin. ESPAD-tutkimuksen kohderyhmästä 0-2 prosenttia ilmoitti käyttäneensä vahvoja, ns. ”kovia huumeita”. Suonensisäisiä huumeita ei juurikaan ilmene käytettävän 15–16-vuotiaiden peruskoululaisten keskuudessa. (Marttunen, Huurre, Strandholm & Viialainen 2013, 109.)

ESPAD-tutkimuksessa tulee ilmi, että vaikka Suomessa huumeita käytetään maltillisemmin kuin useassa muussa Euroopan maassa, ovat nuorten asenteet huumeiden käyttöä kohtaan muuttumassa sallivimmiksi. Tämä saattaa ennakoida huumeekokeilujen yleistymistä, ja arkipäiväistyminen huumeissa näkyy myös kouluterveyskyselyn tuloksissa. Yhä useammin nuorten tuttavapiirissä on joku, jolla on kokemusta huumaavista aineista, tai on tarjonnut niitä muille. Huumeiden

hankkiminen koetaan myös helpompana kuin aikaisemmin. Usein nuoret saavat huumausaineet ystäviltä tai tuttaviltaan. (Marttunen ym. 2013, 110.)

Suomessa yleisin käytetty huumausaine on kannabis (Päihde- ja huumeriippuvuus, 2016). Runsas ja jatkuva kannabiksen käyttö aiheuttaa muutoksia niin persoonallisuudessa, tunne-elämässä, kuin sosiaalisissa suhteissakin. Käyttöön liittyy tällöin eristäytymistä yhteiskunnasta ns. omaan käyttäjäryhmään, jolloin mm. nuorten koulumenestys voi kärsiä. (Dahl & Hirschovits 2002, 10.) Runsas ja jatkuva kannabiksen käyttö ja siitä aiheutuvat päihtymys jälkitiloieneen ovat normaalin aikuistumisprosessin tiellä, jolloin kannabiksen käyttäjän henkinen kehitys jää jälkeen muista ikätovereista. Erityisesti kognitiivinen osaaminen kärsii kannabiksen käyttäjillä, koska sillä on vaikutuksia keskushermostoon. (Mts. 5-6.)

Päihteiden käyttöön voi liittyä myös päihdehäiriö. Nuorten päihteiden käytön aloitusikä on keskimäärin 12–13 vuotta, ja tässä mainitut päihdehäiriöt alkavat tutkimusten mukaan kehittyä noin 14–15-vuoden iässä. Häiriöt tunnetaan usein pitkäaikaisina, vaikeahoitoisina ja uusiutuvina. On myös tavallista, että nuori, joka kärsii päihdehäiriöstä, käyttää yhtä aikaa useita päihteitä. Päihdehäiriö voidaan jakaa väärinkäyttöön ja päihderiippuvuuteen. (Marttunen ym. 2013, 114.) Suomessa ja ulkomailla tehtyjen pitkittäistutkimusten mukaan varhain aloitettu alkoholinkäyttö on yhteydessä myöhempien päihdehäiriöiden syntymiseen. Todennäköisyys aikuisiän runsaaseen ja useaan alkoholinkäyttöön on sitä suurempi, mitä nuorempana alkoholikokeilut alkavat. (Mts. 111.)

Päihteiden väärinkäyttö voidaan huomata, kun seuraavasta neljästä kriteeristä vähintään yksi täyttyy: toistuva kyvyttömyys veloitteista suoriutumiseen (koulu, työ, koti); toistuvaa päihteiden käyttöä fyysisesti vaarallisissa tilanteissa; toistuvaa lain rikkomista; päihteen käyttö jatkuu, vaikka käyttäjä olisi aiheuttanut pysyvän tai toistuvan sosiaalisen tai ihmissuhdeongelman. Päihderiippuvuuden kriteerit täyttyvät, kun seuraavista kuudesta kohdasta vähintään kolme täyttyy: pakonomainen halu käyttää päihdettä; päihteen käytön kontrolli on heikentynyt; päihdeistä aiheutuu vieroitusoireita; päihdettä tarvitaan entistä suurempia määriä; päihteen käytöstä on tullut elämän keskeinen sisältö tai jos päihteen käyttö jatkuu haitoista huolimatta. (Marttunen ym. 2013, 114.)

Nuoruudessa ihminen yleensä kokeilee monenlaisia asioita, ja joistakin niistä voi tulla tapa. Niillä nuorilla, joilla riskitekijät kasautuvat, on suurin riski myöhempään alkoholi- ja huumeriippuvuuteen (Marttunen ym. 2013, 119). Näitä riskitekijöitä voi olla esimerkiksi persoonallisuuteen, perinnöllisiin taipumuksiin, lapsuuden perheeseen ja sen toimintakykyyn sekä muihin ympäristöseikkoihin liittyvät asiat (mts. 119).

2.4 Päihteettömyys nuorisokotinuorten keskuudessa

2.4.1 Päihteettömyyden ilmiö

Nuori voi pohtia paljon kysymyksiä päihteettömyyteen ja myös itseensä liittyen. Onko päihteettömyys sellainen elämäntapa, jota haluan elää? Miten muut kokevat päihteettömyyteni ja hyväksytäänkö sitä? Mitä hyödyn päihteettömyydestä? Raittius voidaan nähdä osana laajempaa vitaalista ihmiskuvaa. (Kempainen 1997, 35.) Vitaalisuudella tarkoitetaan elämälle olennaista, elinvoimaista ja elintärkeää (Vitaalinen n.d.). Vitaalisen ihmiskuvan tarkoituksena on edistää ihmisessä olevaa terveyttä ja ylläpitää hyvinvointia. Myönteinen elämänasenne tuottaa hyvää oloa niin psyykkisesti kuin fyysisestikin, mikä edesauttaa itsetunnon kasvua ja uusien ulottuvuuksien löytämistä elämästä. (Kempainen 1997, 35.)

Suomalaisten nuorten päihteiden käyttö on vähentynyt 2000-luvulla, ja alkoholin käyttö sekä humalajuominen ovat vähentyneet jo vuodesta 1995 asti. Huumeiden käytössä ei ole tapahtunut suuria muutoksia, mutta lääkkeiden väärinkäyttö alkoholin kanssa on vähentynyt tasaisesti vuodesta 1995 lähtien. ESPAD-tutkimuksessa ilmenee myös raittiiden osuuden lisääntyminen vuodesta 1995, jolloin tutkimuksen ikäluokasta kymmenesosa oli raittiita. Vastaava osuus ikäluokasta vuonna 2015 oli 26 %. (Raitasalo ym. 2015, 3.) Vuosituhannen vaihteesta nuorten runsas kertaluontoinen juominen on vähentynyt ja erityisen voimakkaasti 2007-2015 välisenä aikana (Mts. 20).

Kannabiksen käyttö on vuosituhannen vaihteen jälkeen ollut nuorten aikuisten keskuudessa pienessä nousussa, mutta 15–16-vuotiaiden keskuudessa kannabiskokeilut eivät ole lähteneet nousuun, vaan kokeneet jopa pientä laskua. Pojista 10 % ja tytöistä 7 % oli vuonna 2015 joskus elämänsä aikana kokeillut kannabista. Muiden huumeiden käyttö 15–16-vuotiaiden keskuudessa on ESPAD-tutkimuksen mukaan harvinaista. Jotain muuta huumetta kuin kannabista oli vuonna 2015 kokeillut sekä pojista että tytöistä 3 %. Lääkkeiden väärinkäytössä ei ole tapahtunut suuria muutoksia vuosien aikana, mutta tytöillä käyttö on poikia yleisempää. Alkoholia ja pillereitä sekakäyttävien nuorten osuus on laskenut murtoosaan vuodesta 1995. (Raitasalo ym. 2015, 3.)

Päihteettömyydellä tarkoitetaan tässä myös niitä nuorten elämän jaksoja, jolloin päihteettömyyttä on ilmennyt. Nuorisokotiin sijoitetuilla nuorilla on usein päihdeongelmia, joten olisikin haitallista jättää pois ne kokemukset, jotka nuorilla on edes päihteettömistä päivistä tai viikoista. Opinnäytetyön kautta ei pyritä löytämään ainoastaan absoluuttista päihteettömyyttä ja siitä kertovia kokemuksia, sillä usein nuorisokotiin päätyneen nuoren sijoitukseen liittyy rankkojakin päihdekokeiluja. On kuitenkin mahdollista, että nuorisokotinuori on sijoituksestaan huolimatta pysynyt päihteettömänä, ja se on ilmiönä myös kiinnostava ja tärkeä. Päihteettömyys ja päihteistä irti pääseminen eivät ole nuorelle yksinkertaisia päätöksiä. Nuoren, joka on käyttänyt pitkään päihteitä, voi olla hyvin vaikea luopua päihteiden käytöstä eriyistä. Päihteisiin voi muodostua fyysisen riippuvuuden lisäksi psyykinen tai sosiaalinen riippuvuussuhde, sillä kaveripiirillä ja sen samaistumismallilla ja mielihyvän tunteen etsimisellä voi olla hyvinkin vetävä vaikutus päihdemaailmaan (Kemppinen 1997, 108).

2.4.2 Nuoren arvot ja moraalit

Arvojen ja moraalien merkitys nuoren päihteettömyyden ylläpitämisessä on todella suuri. Päihteiden käyttö on aina nuoren oma valinta ulkoisista tekijöistä, kuten

elinympäristöstä, huolimatta. Nuori luo identiteettinsä kehittyessä omaa arvomaailmaansa ja toimii joko niiden mukaisesti tai niitä vastaan. Dunderfeltin (2011, 237) mukaan nuoruudessa kokeillaan erilaisia rooleja, ja otetaan ikään kuin ”potkupintaa” elämään vanhempien ja ympäristön tarjoamista malleista. Nuorisokotiin sijoitettu nuori saattaa kohdata useita eri ristiriitoja omien arvojensa ja nuorisokodin mukanaan tuomien roolimallien välillä. Nuorisokodin ohjaajat toimivat aikuisen malleina, mutta nuori joutuu silti valitsemaan paikkansa nuorisokodin nuorten muodostamassa ryhmässä, jossa saattaa ilmetä vakavaakin päihteiden käyttöä.

Health Education Researchissa (2006) tutkimuksen kohteena oli nuorten moraalien ja lakiin liittyvien oletusten suhde huumeiden, alkoholin ja tupakan käyttöön. Tutkimuksen kohderyhmänä oli 611 iältään 14–17-vuotiasta nuorta, ja tuloksista havaittiin, että ne nuoret, jotka määrittelivät alkoholin, tupakan ja marihuanan käytön vääräksi missä tahansa yhteydessä, olivat päihteiden käyttäjiä pienemmällä todennäköisyydellä. Niillä nuorilla, jotka tutkimuksessa kokivat päihteiden käytön hyväksytyksi joissain tapauksissa, oli suurempi todennäköisyys päihteiden käyttöön. Myös nuoren suhtautuminen lakiin voi vaikuttaa nuoren arvomaailmaan päihteiden käytön suhteen. Mitä oikeutetumpina nuori kokee lait, sitä epätodennäköisemmin hän käyttää päihteitä kuin ne nuoret, jotka eivät ajattele lakien olevan oikeutettuja. (Amonini & Donovan 2005.)

Amonini & Donovan (2005) tuovat ilmi, että vain muutamissa tutkimuksissa on tutkittu erityisesti nuorten moraalista ajattelua itsetuhoisia toimintoja, kuten huumeiden käyttöä, kohtaan. Tutkimuksista on paljastunut vastakkaisia löydöksiä; joissakin tutkimuksissa kerrotaan nuorten oivaltavan huumeiden käytön moraalisenä ongelmana, kun taas osassa tutkimuksia nuoret ovat mieltäneet huumeiden käytön henkilökohtaisena etuoikeutena (Armonini & Donovan 2005 & esim. Berndt ja Park 1986).

Kriminologiseen kirjallisuuteen perustuen, Armonini ja Donovan (2005) tuovat ilmi, että Donovan (1997), sisällytti yksilön henkilökohtaisen moraalien malliin, jossa tietyt tekijät vaikuttavat alaikäisten juomiseen. Armonini ja Donovan kertovat, että Donovan (1997) ei kuitenkaan raportoinut aiheesta kokeellisia tutkimuksia. On

olemassa useita hallituksen lakeja ja säännöksiä liittyen nuorten terveyteen, mukaan lukien vähimmäisiän alkoholin käytölle lupaperusteissa, tupakan hankkimiseen ja seksuaaliseen kanssakäymiseen. Kuitenkin vain harvoilla, jos yhdelläkään tutkimuksella, on pyritty yhdistämään kaksi oleellista tekijää; moraalinen ja laillisuus, tiettyjen käytösmallien ymmärtämiseksi. (Mts.)

Nuoren arvoja ja moraalista voidaan tarkastella tässä myös käyttäytymisteorioihin nojautuen. Frank J. Snyderin, Purdue Universityn ja Brian R. Flayn (2012) mukaan terveyskäyttäytymisen teoriaa on kehitetty sosiaalipsykologien toimesta 2000-luvun alusta lähtien (mm. Noar 2005 & Janz, Champion, & Strecher, 2002). Janzin, Championin ja Strecherin (2002) teoria kannustevasteesta esittää, että yksilöt oppivat tapauksista ja muuttavat käyttäytymistään niiden mukaisesti. Heidän toinen teoriansa kognitiivisuudesta väittää, että käytös on seurausta yksilön subjektiivisesta arvosta, ja se perustuu lopputulemaan ja oletukseen siitä, että teko johtaa tiettyyn tulokseen. (Mts.)

Yksi käyttäytymistä ennakoivista teorioista, Theory of Triadic Influence (Kolmen vaikuttajan teoria), ilmentää käyttäytymistä kolmiulotteisesti; äärimmäisten, kaukaisimpien ja lähimpien vaikuttajien kautta (Snyder ym. 2012). Äärimmäisen (ultimaalisen) tason syyt ovat laajoja ja suhteellisen pysyviä, joihin yksilöllä on melko pieni mahdollisuus vaikuttaa (esimerkiksi kulttuurinen ympäristö). Niiden vaikutukset ovat kuitenkin melko laajoja ja hankalia yksittäisen ihmisen toimesta muuttaa. Mikäli muutosta saadaan kuitenkin aikaan, on muutos tällöin suhteessa pitkäkestoista ja suurta vaikuttaen käyttäytymisen selkeään järjestäytymiseen. (Mts.) Kaukaisemmat (distaaliset) vaikuttajat ovat muuttujia, joilla on vaikutusta sellaiseen käyttäytymiseen, jota yksilö voi jollakin tapaa kontrolloida (Snyder ym. 2012). Lähimmän (proksimaalisen) tason vaikuttajat ovat välittömämpiä esiasteita tietystä käyttäytymismallista, ja ne ovat yksilön hallittavissa. Myös lähimmällä tasolla käytökseen vaikuttaa sekä kaukaisemmat että äärimmäiset vaikutteet. Lähimmän tason teoria väittää, että päätökset, aiheet ja kokemukset vaikuttavat suoraan tiettyyn käytökseen. Tutkimukset ovat yhdenmukaisesti osoittaneet, että lähimmät (proksimaaliset), vaikuttajat TTI- teoriassa, ovat vankkoja ennusteita käytökselle. (Snyder ym. 2012 ja Fishbein & Ajzen 1975 & Flay ym. 2009.)

Nuoren arvot ja moraalit käytöksen ilmentymänä voivat rakentua ja muokkautua siis usealla eri tasolla päihteisiin liittyen. Snyderin ym. (2012) mainitsema äärimmäinen taso voi tarkoittaa nuorisokotia ja laitosmaailmaa ympäristönä, jolla voi olla suuria vaikutuksia yksittäisen nuoren käytökseen, jos sen kulttuurissa tapahtuu muutoksia. Snyderin ym. (2012) ilmentämiä kaukaisempia ja lähimpiä vaikuttajia voidaan tarkastella nuoren ystäväpiirin, perheen, ja muun elinympäristön sekä yksittäisten henkilöiden myötä. Kokemukset päihteistä ja päihdeettömyydestä negatiivisine ja positiivisine sävyineen saattavat olla suoraan vaikutuksissa nuoren käytökseen ja moraalisen käsityksen muokkautumiseen.

2.4.3 Yhteisön ja kulttuurin merkitys nuorisokodissa

Opinnäytetyön teoreettisen viitekehyksen kannalta yhteisön ja kulttuurin merkitys nuorisokotinuoren elämässä on suuri. Se, missä ryhmässä kasvaa ja minkälaista tukea elämässään saa, on kenelle tahansa merkityksellistä. Tanskasen & Timonen-Kallion (2010, 117) mukaan aikuisten toiminta vaikuttaa hyvän lapsuuden muodostumiseen. Turvallisen toimintaympäristön luominen, positiivisten osallistumiskokemusten tarjoaminen, lasten välisen vuorovaikutuksen tukeminen, aikuisten läsnäolo ja lasten toiveiden huomioiminen vaikuttamisen kokemukseen pyrkiminen ovat kaikki rakennusaineita suotuisan kasvun ja kehityksen turvaamiseksi (Mts. 117).

Nuorisokodissa pyritään usein kodinomaisuuteen, mutta laitosmaailmassa saatetaan kohdata kuitenkin tiettyjä käytänteitä, jotka leimaavat nuorisokodin ja muiden lastensuojelulaitosten kulttuuria. Timonen-Kallio (2010, 9) tuo esille Raitakarin (2006) tutkimuksen, jossa ilmennetään instituutioiden neuvotteluja yksittäisen nuoren kannalta. Usein näissä neuvotteluissa nuoresta tulee tapaus, jonkin (ongelma)ryhmän edustaja. Nuori asetetaan kategorioihin työntekijöiden toimesta omaa instituutiota mukaillen, nuori on esimerkiksi ”arkeaan hallitsematon” tai ”arkensa hallitseva” taikka ”motivoitunut” / ”ei-motivoitunut”. Sama pätee päihdepuoleen; nuori nähdään joko ”päihdeongelmaisena” tai ”päihdeiden käyttöönsä hallitsevana”. Vaikka samanaikaisesti ammattilaiset pyrkivät ratkomaan sosiaalisia

ristiriitoja, he toisaalta myös luovat ongelmallisille tilanteille ja ihmisryhmille omia käsitteitään. Timonen-Kallio (2010, 9-10) pohtii Raitakaria lainaten, että se, missä instituutiossa nuorten tilanteita ratkotaan, ei ole yhdentekevää, sillä esimerkiksi lastensuojelussa ja päihdehoito- ja terapiayksikössä nuorta lähestytään eri käsittein ja toimenpitein.

Kulttuuri voidaan kokea näkymättömänä, mutta itsestään selvänä totuutena, joka ohjaa jokaista. Se rakentuu niiden piirteiden ympärille, jotka ovat yhteisiä ja jotka koetaan toimiviksi. Nämä piirteet saavat myös organisaation menestymään. Kun kuvataan jotakin kulttuuria, ideana on tehdä piilevästä näkyvää ja tietoista. (Kuusela 2015, 47.) Kuusela (2015, 47) kertoo, että Scheinin (1987) mukaan kulttuuri syntyy oppimalla, ryhmissä syntyneiden kokemusten kautta. Kulttuuri opetetaan myös uusille jäsenille, koska se on osoittautunut toimivaksi. Uudet jäsenet sisäistävät, miten eri paikassa nähdään ja ratkaistaan tilanteita, sekä millaisia tuntemuksia niihin liittyy. Oikeina ja tarpeellisina aletaan pitää niitä kokemuksia, jotka ovat yhteisiä ja auttaneet menestymään. Kulttuuri voidaan siis nähdä kokemusten summana ja liimana, joka pitää eri organisaatioita kasassa ja toimivina. (Mts. 47.)

Reinikaisen (2009, 64) mukaan Brown ym. (1998) määrittelevät, että lastensuojelulaitoksen kulttuurin yhtenäisyys voi vaihdella heikosta vahvempaan. Tällä tarkoitetaan sitä, että heikossa työntekijäkulttuurissa toimintatavat ja vastaukset voivat olla jopa vastakohtaisia. Vahva kulttuuri ja yhteisö lastensuojelulaitoksessa taas tuottavat yhdenmukaisempaa toimintaa. Vahvassa kulttuurissa myös nuoret ja lapset viettävät enemmän aikaa keskenään ja heidän suhtautumistapansa eri tilanteissa ovat yhdenmukaisempia. Reinikainen (2009, 160) puhuu yhteenkuuluvuudesta nuorisokodissa välittämisen ilmapiirinä. Nuorisokodissa työntekijä ja nuori ovat väistämättä keskenään vuorovaikutuksessa, ja vuorovaikutuksen luonteella on ratkaiseva merkitys nuoren kokemukselle nuorisokodissa viihtymisestä. Yhteenkuuluvuuden tunteen tarpeen täyttyminen määrittyy myös pitkälti viihtyvyyden pohjalta. (Mts. 161.) Reinikainen (2009, 162) tuo ilmi, että Haverinen & Martikainen (2004) määrittelevät välittämisen ilmapiirin riippuvan kasvatussuhteelle- tai tilanteelle ideaalisesta vuorovaikutuksesta. Tämänkaltainen vuorovaikutus on kaikkien ehdoilla kulkevaa, keskustelun sävyiltään rakentavaa ja neuvottelevaa, ja tunneilmastoltaan lämmintä. Läheisen tunnesuhteen

muodostuminen on tutkimushenkilöiden kokemusten mukaan monelle nuorisokodissa tärkeää, muttei suinkaan kaikille. Ne, joille tunneside muodostuu, tuntevat ja kokevat välittämisen ilmapiirin ja se näkyy yhteydenpitona ja yhteenkuuluvuuden tunteena myös nuorisokodista lähtemisen jälkeen. (Mts. 162.)

Vaikka laitoksen kasvattaja olisikin hyvä työssään, voi nuori kokea epä johdonmukaiset toimintalinjat hämmentävinä, jos työyhteisöllä ei ole yhteisiä linjauksia ja toimintatapoja laitoksessa toteutettavalle työlle. Kasvattaja ei myöskään voi saavuttaa kasvatuksen onnistumisen peruspilareita; johdonmukaisuutta, määrätietoisuutta ja varmuutta, eikä kasvatettavien luottamusta epä johdonmukaisella toiminnalla. (Kaipio 1999, 201–202.)

Perheessä suojaavia asioita nuorelle löytyy paljon: riittävän vahva vanhemmuus, läheiset suhteet lasten ja vanhempien välillä sekä toimiva keskusteluyhteys (Marttunen ym. 2013, 120). Nämä asiat voivat olla suojaavia myös nuorisokotiympäristössä; ohjaajien ja nuorten välisten suhteiden ja keskusteluyhteyden säilyttäminen, sekä kasvatuksellisen ja yhtenäisen linjan pitäminen ovat tukevia asioita nuoren kasvussa ja kehityksessä.

Raittiiseen henkilöön ei kohdistu sosiaalisia paineita ympäristössä, jossa raittius on yleistä (Määttä 2007, 81). Nuorisokodeissa muiden nuorten päihteettömyys sekä yhteisön luoma päihteettömyyttä tukeva ilmapiiri voi edesauttaa nuoren päihteetöntä elämäntapaa. Edellisessä luvussa mainittiin käyttäytymistä ennakoiva teoria, Theory of Triadic Influence (Kolmen vaikuttajan teoria), jossa Snyder ym. (2012) tuovat ilmi äärimmäisen tason merkityksen käyttäytymisen selittäjänä esimerkiksi kulttuurisena ympäristönä. Nuorisokotia voidaan tarkastella kulttuurisena ympäristönä, mikä saattaa erota kotona asuvan nuoren perhe-elämän kulttuurista hyvin vahvasti laitostytänteiden vuoksi. Päihteettömyys ja päihteiden käyttö nuorisokodissa saattavat ilmetä nuoren tavassa suhtautua päihteisiin ja niiden käyttöön omassa elämässään.

Reinikainen (2009, 132) esittelee Rutterin (1987) kuvaamat neljä selviytymistä tukevaa prosessia, jotka ovat myös sijaishuollossa nuoren kannalta keskeisiä ja perusteltuja: haitallisen vaikutuksen vähentäminen joko vahingoittavan tekijän

merkitystä heikentämällä tai estämällä sille altistumista; kielteisen ketjureaktion katkaiseminen, myönteisen minäkäsityksen ja pystyvyyden tunteen vahvistuminen (kannustavat ihmissuhteet; tehtävien suorittamisessa menestyminen) sekä mahdollisuuksien avautuminen myönteisen käännekohtan kautta.

Kuvio 2 Neljä selviytymistä tukevaa prosessia

(Reinikainen 2009, 132 & Rutter 1987)

Yhteisön tuoman suojan ja vaikutteen lisäksi nuorella voi olla myös omia selviytymiskeinoja. Nuoren oma älykkyys, temperamentin myönteisyys, usko omiin kykyihin sekä ongelmien hyvät ratkaisukeinot voivat olla nuoren suojana päihdeongelmilta. (Marttunen ym. 2013, 120.)

3 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoitteet

Lastensuojelulaitoksissa päihdetyö ja sen toteuttaminen ovat suuressa roolissa. Tämä näkyy siinä, että lapsen tai nuoren ongelmakäyttäytymisen taustatekijä ja sijoituksen

syy on usein päihteet (Heino ym. 2016, 7). Nuoren haasteisiin vastaamiseksi mahdollisimman kattavasti nuorta päihteettömyyteen tukien, olisi tärkeää saada enemmän tietoa siitä, millaisia asioita nuorisokotiympäristö voi tarjota päihteettömyyden ylläpitämisessä.

Opinnäytetyön tavoitteena oli kuvata nuorisokotiin sijoitettujen nuorten kokemuksia siitä, mitkä tekijät ylläpitävät päihteettömyyttä nuorisokodissa. Lisäksi haluttiin selvittää, millaiset asiat nuorisokotiin sijoitettujen nuorten kokemusten mukaan tukevat heitä päihteettömydessä. Näin lastensuojelulaitoksen työyhteisö pystyy toivottavasti tekemään jatkossa tehokkaampaa ehkäisevää päihdetyötä.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli sekä kehittää lastensuojelun sijaishuollossa toteutettavaa päihdetyöskentelyä, että löytää uusia näkökulmia päihteettömän valinnan tekemiselle nuorisokotiin sijoitettujen nuorten kokemusten pohjalta. Opinnäytetyön avulla lastensuojelulaitoksen työntekijät toivovat saavansa tietoa siitä, miten työyhteisö pystyy edesauttamaan ja tukemaan nuoren päihteettömyyttä. Opinnäytetyöllä pyritään tuomaan lisätietoa myös muille sijaishuoltoa toteuttaville laitoksille toimeksiantajan tutkimustarpeesta huolimatta.

Aikaisempaa tutkimustietoa löytyy paljon siitä, miksi nuori käyttää päihteitä, mutta melko vähän löytyy siitä, miksi nuoret valitsevat päihteettömän elämäntavan. On yhtä tärkeää, ellei jopa tärkeämpää, saada tietoa, mitkä tekijät tukevat nuoren päihteettömyyttä. On mitä luultavimmin helpompaa tukea nuoren valintaa, kuin pyrkiä muuttamaan nuoren mielipidettä ja suhtautumista alkoholiin ja muihin päihteisiin.

4 Opinnäytetyön toteuttaminen

4.1 Kvalitatiivinen tutkimus

Hirsjärvi, Remes & Sajavaara (2009, 160-161) pohtivat, että arkielämässä saatetaan kysyä usein määrällisiä kysymyksiä; Kuinka paljon? Kuinka usein? Kuinka monta? Tämä kertoo siitä, että jokapäiväisessä elämässä tarvitaan määrällistä, kvantitatiivista tietoa. Ihmiset ovat usein myös kiinnostuneita asioista, joita ei yksinkertaisesti kyetä mittaamaan määrällisesti (Onko kirja jännittävä? Onko elokuva kiinnostava? jne.) (mts. 161).

Opinnäytetyö on luonteeltaan laadullinen, kvalitatiivinen, tutkimus, sillä nuorisokotiin sijoitettujen nuorten kokemuksia ei voida tässä tuoda tilastollisessa muodossa esille. Kun puhutaan kvalitatiivisesta tutkimusmenetelmästä, ymmärretään menetelmän olevan vastakohta tilastollisille kenttätutkimusmenetelmille. (Grönfors 1982, 11.) Kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen ja siinä pyritään kokonaisvaltaisesti tutkimaan kohdetta. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ihmistä suositetaan tiedonkeruun instrumenttina. (Hirsjärvi ym. 2009, 161–164.)

Tutkimusmenetelmän luotettavuutta tarkastellessa puhutaan yleensä validiteetista, jolla tarkoitetaan sitä, että tutkimuksessa on tutkittu luvattua asiaa. Reliabiliteetti-käsite taas kuvaa tutkimustulosten toistettavuutta. Laadullisessa tutkimuksessa nämä käsitteet ovat saaneet kuitenkin kohdata kritiikkiä, sillä niiden syntyperä on määrällisessä tutkimuksessa, ja käsitteet vastaavat lähinnä määrällisen tutkimuksen tarpeita. Ei siis ole kovin mielekästä puhua tulkintojen ”oikeudesta” ja ”vääryydestä” suhteessa totuuteen, jos esimerkkinä on vaikkapa oppilaiden ja opettajien kokemus tai tulkinta koulun arjesta. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 136-137.)

Opinnäytetyö ja haastattelukysymykset käsittelevät arkaluontoisia ja intiimejä asioita, joten opinnäytetyön aineistonkeruu haluttiin toteuttaa haastattelemalla. Ilman laadullista tutkimusmenetelmää ei olisi myöskään ollut mahdollista päästä tutkimusaiheessa pintaa syvemmälle. Kvalitatiivinen tutkimus mahdollistaa käsiksi pääsyn varsinaiseen käyttäytymiseen ja tiedottajien viitekehykseen, joka voi vahvistaa ilmoitettua käyttäytymistä tai poiketa siitä (Grönfors 1982, 11–12).

Laadullisesta tutkimuksesta saatuja havaintoja ei voida itsessään pitää tuloksina, vaan pikemminkin johtolankoina. Niitä tulkitsemalla pyritään pääsemään ikään kuin havaintojen taakse, ei ottamaan niitä absoluuttisina totuuksina sellaisina, miltä ne näyttävät. (Alasuutari 1994, 68.) Myös Hirsjärvi ym. (2009, 161) tuovat esille, että tutkija ei voi irtisanoutua *arvolähtökohdistista*, sillä tutkittavan ilmiön ymmärtämiseen pyrkiminen muovautuu arvojen perusteella. Yleisesti voidaankin siis todeta, että kvalitatiivisen tutkimuksen pyrkimys on löytää tai paljastaa tosiasioita, ei niinkään todentaa jo olemassa olevia väittämiä totuudesta. (Mts. 161.)

4.2 Aineistonkeruu

Opinnäytetyön kohderyhmä on erään Keski-suomalaisen nuorisokodin nuoret. Kyseisessä laitoksessa on kymmenen asiakaspaikkaa, ja tavoitteena oli haastatella kesän 2017 aikana nuorisokodin kaikkia nuoria. Haastatteluja saatiin kuitenkin yhteensä viisi, sillä kaikki nuorisokodin nuoret eivät halunneet osallistua opinnäytetyön haastatteluihin. Kielteisyyttä osallistumiseen perusteltiin sillä, että omaa tietämystä aiheeseen liittyen vähäteltiin, tai osallistuminen koettiin ahdistavana. Kieltäytyneet nuoret kokivat näin huolimatta siitä, että heitä rohkaistiin apukysymyksillä ja tiedolla siitä, että opinnäytetyössä ollaan kiinnostuneita juurikin nuorten omista kokemuksista, ei tieteellisestä, ”oikeasta”, tiedosta. Lisäksi joidenkin nuorten haastattelu estyi nuorisokodissa ilmenneen vaihtuvuuden vuoksi, ja aika haastattelujen toteuttamiseen oli melko rajallinen. Haastatellut nuoret olivat iältään 16–18-vuotiaita. Yksi haastateltu nuori asui edelleen nuorisokodilla, vaikka hän oli täyttänyt 18 vuotta.

Menetelmänä opinnäytetyön aineistonkeruussa käytettiin haastattelua. Yleisesti ottaen haastattelun etuna verrattuna muihin aineistonkeruun muotoihin on se, että siinä voidaan joustavasti säädellä aineiston keruuta vastaajia myötäillen ja tilanteen edellyttämällä tavalla (Hirsjärvi ym. 2009, 205). Haastattelut tutkimushaastatteluina voidaan jakaa kolmeen ryhmään; strukturoituun haastatteluun, teemahaastatteluun ja avoimeen haastatteluun. Haastattelu voidaan toteuttaa yksilö- pari tai

ryhmähaastatteluna. (Mts. 208-210.) Haastatteluissa joustavuus nähdään etuna. Haastatteluissa haastatteliija pystyy selventämään haastateltavalle kysymyksen, jos haastateltava ei esimerkiksi ymmärrä tai kuule esitettyä kysymystä kunnolla. Näin pystytään oikaisemaan väärinkäsitykset, mikä ei olisi mahdollista esimerkiksi postin kautta lähetetyssä kyselyssä. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 73.)

Opinnäytetyössä käytettiin strukturoitua haastattelua, lomakehaastattelua, jossa kysymysten muoto ja esittämisjärjestys on määrätty ennalta (Hirsjärvi ym. 2009, 208). Ennalta määritetyistä kysymyksistä ja esittämisjärjestyksen noudattamisesta huolimatta haastattelijat toivat haastatteluun avoimuutta luomalla kysymyksistä oman kielensä mukaisia. Haastattelut toteutettiin osittain yksilöhaastatteluina, kun taas joissain tapauksissa haastattelijoina oli kaksi. Parihaastattelu on ryhmähaastattelun yksi alamuodoista ja Grönfors (1982, 210) tuokin omassa tutkimuksessaan esille, että haastateltavat ovat usein vapautuneempia ja luontevampia silloin, kun useita henkilöitä on paikalla.

Hirsjärven ym. (2009, 205) mukaan haastattelussa halutaan korostaa ihmistä tutkimustilanteessa subjektina. Haastattelu valitaan, koska kyseessä on alue, joka on vähän kartoitettu ja tuntematon, ja saatavia vastauksia halutaan selventää. Lisäksi haastattelua valitessa toiveena on saatavien tietojen syventäminen, lisäkysymyksiä voidaan käyttää tarpeen mukaan. (Mts. 205.) Olisi arveluttavaa tehdä kyselylomake nuorelle päihteettömyyttä käsittelevästä aiheesta, sillä aiheen ymmärtämismahdollisuudet ovat eri yksilöillä hyvin laajat. Haastattelussa on kuitenkin myös luotettavuushaaste, sillä haastattelussa on usein tapana antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia. Haastateltava voi myös antaa sellaista tietoa, jota tutkija ei edes kysy. (Mts. 206.)

Haastattelu eroaa kyselylomakkeella suoritetusta aineistonkeruusta, sillä haastattelussa ei pyritä ohjaamaan haastateltavaa, vaan hänen annetaan vastata ja puhua vapaasti aihe-alueen ympärillä. Tällä tavalla tutkijoiden vaikutus vastauksiin pyritään minimoimaan. (Grönfors 1982, 105–106.) Kun tutkimuksen kohteena on merkitysrakenteet, aineistona tulee olla tekstiä, jossa haastateltavat saavat puhua omin sanoin, ei tutkijan antamien vastausvaihtoehtojen perusteella. (Alasuutari 1994, 73.) Haastateltavat voivat itse päättää, mitä kertovat, ja mitä jättävät kertomatta. Haastateltava voi joutua kuitenkin pohtimaan haastattelijan

tarkoituspäriä, mikäli tämä kysyy häneltä jotakin yllättävää. Tällöin haastateltava vastaa tulkintansa pohjalta, ja saattaa jopa tiedustella, mitä kysymyksellä tarkoitetaan. (Alasuutari 2011, 149-150.)

Ennen haastattelujen toteutumista tutkimukseen hankittiin haastatteluluvat sekä nuorelta että tämän huoltajalta tai nuoren asioista vastaavalta sosiaalityöntekijältä. Haastattelupohjaa testattiin yhdellä kyseisen nuorisokodin entisellä nuorella ennen varsinaisia haastatteluja, jonka yhteydessä todettiin, että kysymyksiin ei tarvitse tehdä muutoksia. Kysymysten toimivuuden tarkistamisen jälkeen nuorten haastattelut toteutettiin kysymyksillä päihteettömyydestä ja siihen liittyvistä kokemuksista. Grönfors (1982, 109) tuo ilmi, että Hirsjärvi ja Hurme (1979) kehottavat olemaan haastateltavan kanssa kahden haastattelutilanteessa. Haastattelut pyrittiin toteuttamaan niin, että haastattelutilanteessa olisi ollut vain yksi haastattelija kerrallaan. Viidestä haastattelusta kolmessa oli läsnä kaksi haastattelijaa, joista toisella oli haastatteluvastuu. Kahden haastattelijan läsnäoloon osassa haastatteluissa päädyttiin, koska tilanne oli molemmille uusi. Lisäksi toinen haastattelija oli haastatelluille nuorille tuttu työntekijä, joten turvallisen tunteen luomiseksi haluttiin toimia nuorten toiveiden mukaisesti. Kaksi muuta haastattelua toteutettiin ainoastaan yhden haastattelijan läsnä ollessa.

Haastattelussa tulisi pyrkiä ”empaattiseen neutraaliuteen”, joka käytännössä tarkoittaa sitä, että tutkijan tulisi käyttää sellaista tekniikkaa, jolla haastateltavilta saadaan tietoa parhaiten (Grönfors 1982, 110). Tavoitteena haastattelussa oli luoda nuorelle mahdollisimman rauhallinen tunnelma ja tilanne, jossa keskustelu on mahdollisimman luontevaa. Tämä osoittautui haastatteluissa yllättävän helpoksi, sillä haastatellut nuoret kykenivät suurimmilta osin luontevaan ja rentoon keskusteluun haastattelijan kanssa. Tämä on tärkeää myös opinnäytetyön tulosten kannalta. Kaikille nuorille esitettiin johdonmukaisuuteen pyrkien samat kysymykset. Haastattelupaikkana toimi nuoren oma huone, tai suljettu yhteiseen käyttöön tarkoitettu tila. Yhtenä haastattelupaikka toimi poikkeuksena nuorisokodin toimisto nuoren omasta toiveesta. Haastattelutilat päätettiin nuoren edun, nuoren toiveen sekä haastattelun toteuttamisen kannalta sopivimmassa paikassa. Haastattelupaikaksi tulisi valita mikä tahansa paikka, missä sekä haastattelija että haastateltava kokevat olonsa rennoksi (Grönfors 1982, 111).

Haastattelun pituus tulisi olla sellainen, että haastateltava voi selostaa käsiteltävän asian riittävän tyhjentävästi, muttei kuitenkaan niin pitkä, että se aiheuttaisi kyllästymisen ja pitkästymisen tunnetta (Grönfors 1982, 110). Haastatteliijoille välittyi nuorten vastauksista tunne, että kysymykset olivat tarpeeksi haastavia, mutteivat kuitenkaan pitkäveteisiä. Nuoren keskusteluhaluudesta riippuen jokaiseen kohtaan osattiin vastata ilman kyllästymistä tai turhautumista. Osa nuorista tarvitsi kysymysten ymmärtämiseen oikein hieman enemmän lisätukea kuin muut nuoret, mutta mikään kysymyksistä ei havaintojen mukaan jäänyt epäselväksi yhteisen selventämisen jälkeen.

Haastattelut äänitettiin ja tämän jälkeen litteroitiin tekstimuotoon poistaen kaikki mahdolliset tunnistetiedot. Litteroinnilla tarkoitetaan tallennetun laadullisen aineiston tarkoituksenmukaista puhtaaksi kirjoittamista sanasanaisesti (Hirsjärvi ym. 2009, 222). Litterointitekniikka ratkaisee hyvin pitkälti sen, miten paljon haastatteluaineiston rikkaudesta ja moniulotteisuudesta pystytään säilyttämään. Kun on kyse keskustelututkimuksesta, on mahdollisten epäröintien ja änkytysten merkitseminen tarkkaan hyvin tärkeää. Tarkoituksena ei myöskään ole täydentää esimerkiksi vajaita lauseita, ja keskustelijoiden päälle puhumisetkin merkitään tekstiin. (Alasuutari 2011, 65.) Koska opinnäytetyössä haluttiin selvittää nuorten kokemuksia päihitteettömyydestä, haastattelijat eivät kokeneet litterointivaiheessa äänten painojen ja epäröintien merkitsemisen olevan kovin tärkeää analyysin kannalta. Sen sijaan puhe litteroitiin tarkasti vain siksi, jotta nuoren sanoma pysyisi muuttumattomana. Havaintoaineiston dokumentoinnin suurpiirteisyydestä tai yksityiskohtaisuudesta huolimatta olennaista on se, että aineisto säilyy rikkaudeltaan lähes ehtymättömänä siihen verrattuna, missä määrin sitä hyödynnetään (Mts. 65).

4.3 Aineiston analysointi

Laadullisen tutkimuksen aineiston analysointi perustuu usein aineiston tarkasteluun kokonaisuutena; tutkimuksen ajatellaan avaavan henkilölle jotakin kokonaisuutta, joka on hyvin ainutkertainen ja yksilöllisesti sekä sisäisesti loogisena koettu. Kun

aineisto koostuu erillisistä yksilöhaastatteluista, ei voida argumentoida yksilöiden eroavaisuuksien riippuvan eri ”muuttujista”. Kvalitatiivisen tutkimusaineiston analysointi vaatii absoluuttisuutta, mikä poikkeaa kvantitatiivisen tutkimusaineiston analyysistä hyvin pitkälti. Kaikki tutkimuksessa ilmi tulleet seikat tulisi pystyä selvittämään niin, etteivät ne ole ristiriidassa esitetyn tulkinnan kanssa. Laadullisessa analyysissä ei voida käyttää tilastollisia todennäköisyyksiä johtolankoina, sillä esimerkiksi yksikin yksilöhaastattelu voi tuottaa jopa 30 sivua litteroitua tekstiä. Näin ollen ei olisi järkevää voimavarojen ja resurssien kannalta tehdä niin monta haastattelua, että yksilöiden väliset erot olisivat merkittäviä tilastollisesti. (Alasuutari 2011, 30–32.)

Vastaukset olivat hyvin samansuuntaisia, mikä helpotti analysoinnin aloittamista ja havaintojen kokoamista. Laadullisen aineiston analysointi on kaksivaiheinen; ensimmäinen vaihe koostuu havaintojen pelkistämisestä, kun taas toinen vaihe pohjautuu arvoitusten ratkaisemiseen. Tämän kaltaista erottelua voi tehdä kuitenkin vain analyttisesti, käytännössä vaiheet nivoutuvat toisiinsa. (Mts. 30–32.)

Opinnäytetyön aineiston analysoinnissa pyrittiin kuitenkin työskentelyn kannalta erottamaan nämä kaksi vaihetta, jotta merkitystulkinta olisi helpompaa.

4.3.1 Havaintojen pelkistäminen

Havaintojen pelkistäminen on vaihe, joka sisältää kaksi osiota. Aluksi, aineistoa tarkastellaan vain tietystä teoreettis-menetelmällisestä näkökulmasta. Toisena vaiheena pelkistämisessä on havaintojen yhdistäminen, ja tässä vaiheessa erilliset havainnot pyritään yhdistämään yhdeksi havainnoksi, tai ainakin yhteneväisemmäksi havaintojoukoksi. (Alasuutari 2011, 32.) Induktiivinen tutkimusote etenee yksityisistä havainnoista yleisiin merkityksiin päätyen (Hirsjärvi ym. 2009, 266). Aineisto muodostaa empiiristen havaintojen kokonaisuuden, josta havaintomateriaalia tulkitaan lähilukuisesti. Aineistosta muodostetaan havaintomateriaalia, jotka sitten muotoillaan yleisimmiksi luokittelukategorioiksi. (Mts. 266.) Tätä luokittelua voidaan nimittää myös havaintojen yhdistämiseksi, joka on osa havaintojen pelkistämisen vaihetta. Havaintojen yhdistämiseen päästään etsimällä haastatteluaineistosta

havaintojen yhteinen piirre/nimittäjä, joka pätee poikkeuksetta koko aineistoon. (Alasuutari 2012, 32.)

Opinnäytetyössä induktiivinen tutkimusote näkyi litteroidun haastatteluaineiston tutkimisena ensin kokonaisuutena, jonka jälkeen havainnoista muodostettiin luokitteluja yleisempiin kokonaisuuksiin yhteisten tekijöiden löytämisen kautta. Analysointi aloitettiin litteroidun haastatteluaineiston tulostamisella, jota oli yhteensä 14 sivua. Tulostetusta aineistosta alleviivattiin ja nostettiin ylös useissa haastatteluissa toistuvia ilmiöitä ja asioita. Tämän jälkeen tekstistä poimittiin yksittäisiä kohtia, jotka toistuivat kaikissa viidessä, tai ainakin useimmissa haastatteluissa. Myös yksittäisissä haastatteluissa ilmenneet, mutta oletusta tukevat ajatukset otettiin seuraavan vaiheen merkitystulkintaan mukaan. Tärkeiksi havainnoiksi nousivat myös kohdat, joissa jokin vastaus poikkesi selkeästi muista vastauksista.

4.3.2 Arvoituksen ratkaiseminen

Arvoituksen ratkaiseminen, tai toisin sanottuna tutkimusaineiston tulkitseminen, oli seuraava vaihe analyysissä. Tällä tarkoitetaan sitä, että saatujen tulosten ja jo olemassa olevien vihjeiden perusteella tehdään merkitystulkinta tutkittavasta ilmiöstä (Alasuutari 2011, 34–35). Ratkaisumallien muodostuminen riippuu Alasuutarin (2012, 35) mukaan teoreettisesta ydinkäsitteestä, joka tässä tapauksessa on nuorisokotinuorten päihitteettömyyden ylläpitäminen ja siihen liittyvät kokemukset. Arvoituksen ratkaisemisessa oleellista on pitää litteroidun haastatteluaineiston yksittäiset havainnot osana merkitystulkinnan muodostumista ja arvoituksen ratkaisemista. Yksittäisistä haastatteluista poimitut havainnot, niin sanotut raakahavainnot, toimivat ikään kuin vihjeinä merkitystulkinnan teossa. (Mts. 36.) Yksittäisistä havainnoista muodostettiin taulukko, jossa nämä havainnot ovat listattuna.

Litteroidusta haastatteluaineistosta nostettiin ensin ylös pääkäsitteitä, jotka nousivat nuorten vastauksissa eniten kuvaamaan päihitteettömän elämän sisältöjä ja

päihteetöntä elämää tukevia asioita nuorisokodissa ja henkilökohtaisessa elämässä. Seuraavissa kuvioissa käsitteitä vertaillaan päihteiden käytön ja päihteettömyyden välillä.

**Päihteiden käyttöön
liittyvät vapaa-ajan
toiminnot**

**Päihteettömyyteen liittyvät
vapaa-ajan toiminnot**

<ul style="list-style-type: none"> • Hengailua passiivisesti • Kavereiden kanssa päihteiden käyttöä 	<ul style="list-style-type: none"> • Koripallon pelaamista • Uimista • Kavereiden kanssa olemista • Kahvilla käyntiä • Kotona olemista ja perheen tapaamista
---	---

Taulukko 1 Päihteiden käyttö ja päihteettömyys suhteessa vapaa-aikaan

**Syitä nuorten päihteiden
käytölle**

Syitä nuorten päihteettömyydelle

<ul style="list-style-type: none"> • Pahan olon lääkitseminen • Aikaisemmin ollut jännittävää • Hyvä olon saanti • Ajatusten muualle saanti • Stressin lievitys • Hauskanpitoon 	<ul style="list-style-type: none"> • Ei ole järki käyttää koko ajan • Päihteiden käytöstä ulos kasvaminen • Oman tulevaisuuden rakentaminen ja tavoitteita elämässä • Parisuhteet/suhteet perheeseen • Luottamuksen ansaitseminen • Itsenäisyyden tavoittelu • Näyttämisen halu • Omat negatiiviset kokemukset päihteistä • Nähty miten päihteet ovat vaikuttaneet omiin läheisiin/tuttuihin • Tuki ympärillä olevilta ihmisiltä • Halu olla satuttamatta läheisiä • Esimerkkinä oleminen läheisille • Rahan säästäminen • Parempi elämänlaatu • Nuorisokodin rajoitukset / rakenteellinen turva erityisellä huolenpidolla • Kuoleman pelko
---	---

Taulukko 2 Syyt päihteiden käytölle ja päihteettömyydelle

Edellä esitettyjen taulukoiden muodostamisen jälkeen käsitteistä nostettiin sisäisen ja ulkoisen motivaation kenttiin omat käsitteet, minkä jälkeen luotiin merkitystulkintaa siitä, miten näitä käsitteitä voisi tulkita nuorisokodin merkityksen kannalta. Käsitteistö muokkautui tulkinnan mukaiseksi ”Tulokset” sekä ”Pohdinta ja johtopäätökset”- osioissa, joissa pohditaan kokonaisvaltaisesti opinnäytetyön tuloksia teoreettisen viitekehyksen ja tutkimustiedon pohjalta, sekä tulosten merkityksellisyyttä toimeksiantajan ja alan toimijoiden kannalta. Tuloksissa viitataan suoraan litteroituihin vastauksiin, joiden perään on merkitty haastattelukysymys omalla tunnuksellaan (K1= 1. Kysymys, K7= 7. Kysymys jne.).

5 Tulokset

Jokaisella haastatellulla oli kokemusta jonkinasteisesta päihteiden käytöstä, ja keskiarvo haastatelluiden nuorten päihteiden käyttövuosista oli noin 5 vuotta. Yksikään haastatelluista nuorista ei ollut avohuollon tukitoimenpiteellä sijoitettuna nuorisokotiin. Koska avohuollon sijoitukset ovat usein lyhytkestoisia, ei nuorella ole välttämättä edes kovinkaan laajaa kokemusta nuorisokodissa asumisesta ja sen tuomasta näkökulmasta päihteettömyyteen. Kaikki haastatellut nuoret olivat huostaan otettuja nuoria, joiden sijoitusajat kyseisessä nuorisokodissa vaihtelivat kahdesta kuukaudesta kahteen ja puoleen vuoteen. Tuloksia on pohdittu seuraavalla jaottelulla opinnäytetyön tavoitteiden mukaisesti.

5.1 Nuorisokodin merkitys

Joissakin haastattelukysymyksissä päihteettömän elämän kuvaamiseksi tiedusteltiin nuorisokodin merkitystä. Kyseisissä kysymyksissä aihepiireinä olivat päivittäinen elämä nuorisokodissa, suhteet ohjaajiin ja muihin nuoriin, sekä työskentelyn sisältö.

Seuraavissa kappaleissa avataan nuorisokodin merkitystä rajoitusten, vuorovaikutuksen ja työskentelyn kautta haastatteluissa ilmenneiden asioiden myötä.

5.1.1 Rajoitukset ja rakenteellinen turva

Nuoret toivat vastauksissaan ilmi, että niissä hetkissä, kun on käyttänyt päihteitä, nuorisokodissa tehtävä työskentely pohjautuu rajoituksiin ja osittain rakenteelliseen päihteettömyyden turvaamiseen. Rakenteellisella turvaamisella tarkoitetaan nuorisokodissa toteutettavaa erityistä huolenpitoa. Eräs nuori tuo ilmi absoluuttisen päihteettömyyden liittyvän erityisen huolenpidon jaksoon ja liikkumisvapauden rajoittamiseen. Rajoitukset ja nuorisokodin tuoma rakenteellinen turva olivat suurena osana nuorten kokemuksia päihteettömästä elämästä sekä päihteettömyyttä ylläpitävistä tekijöistä.

“No niillä ku mä en käytä ni on ollu yleens eho. Mut miten mä kuvailisi... Emmätiiä jos mä käytän päihteitä mä jään kiinni ni.. mä saan lvr:ää. Tai riippuu vähän.. Eka mä puhun ohjaajien kanssa et mitä mä oon käyttäny ja sit multa otetaan seurat ja.. Sit mun pitää kertoa miks mä oon käyttäny ja.. Sitte.. Ohjaajat päättää että saanko mä lvr:n ja sitte sossu päättää jatkaaks se sitä. Nii. Se oli tyylä siinä.” (K7.1 & K7.1.2)

“Pistettii rajoja aika paljo.. sit jos tuli päihteiltyy oikeesti paljon.” (K9)

“No varmaan rajotukset tai semmoset vähä pitempi aikaset rajotukset...” (K9)

Rajoituksia ei haastattelujen perusteella tuotu ilmi niinkään negatiivissävyyteisesti, vaan niiden todettiin olevan olennaisimpia kokemuksia absoluuttisesta päihteettömyydestä. Rajoitukset ja sitä kautta nuoren päihteiden käyttöön puuttuminen voimakkaalla ulkoisella rajoitteella voidaan nähdä ulkoisista motivaation lähteistä nuorisokodissa siis tässä yhteydessä vahvimpina.

5.1.2 Nuoren kanssa työskentely

Rajoitusten ja rakenteellisen turvan lisäksi haastatteluissa nostettiin esille nuorisokodin positiivisen ilmapiirin merkitys päihteettömänä aikana.

”Olihan se työskentely ihan erilaista. Mut nykyään se on taas se on niinku oikeest tosi rentoo, että niiku kaikki on sillee hyvällä mielellä ja just sanoo et ’ (nuori mainitsee oman nimensä) et ei hemmetti, et sä oot niiku oikeesti... menny niin hyvin elämässä eteenpäin’ ja siis se kuulostaa tosi hyvältä munki korvaan, koska mä iteki oon huomannu sen ja voi olla oikeesti itestä ylpeä ja ohjaajat on musta sillee ylpeitä ni se on sitte kiva..” (K7.1.2)

Useissa haastatteluissa tuli ilmi, että päihteettömyyden myötä positiiviset kokemukset nuorisokodin henkilöiden kanssa ovat lisääntyneet. Vastauksissa pohditaan nuorisokodin ohjaajien positiivissävytteistä suhtautumista nuoreen, ohjaajien ja nuoren välistä luottamusta sekä yhteistä tekemistä ja vuorovaikutusta päihteettömänä aikana. Lisäksi tuotiin ilmi sitä, miten nuori oli kokenut saaneensa mahdollisuuksia rajoituksista ja ”mokista” huolimatta; häneen uskottiin epäonnistumisista huolimatta. Haastatteluissa ilmeni, että nuorisokodilta saatu tuki ja ilmapiiri olivat rohkaisevia ja suotuisia päihteettömyydelle ja elämiselle yleensäkin.

”Mut sit kummiski annettiin mahollisuuksia et ei oltu vaa heti sillee että joo että ’ei onnistu missään’ tai sillee.” (K9)

”Nykyää on tosi hyvät, ja pystyn olee koko ajan kotona ja haluunki kyllä kotia takasin ja.. täällä on hyvä olla ja näin.” (K7)

”No aluks ainaki oli tosi vaikeeta sillon ku käytti päihteitä ku ei halunnu työskennellä yhtään ohjaajien kanssa koska noli kumminki, ajatteli sillee et ne vaan tekee niiden työtä ettei ne välitä yhtään siitä käytänpö mä päihteitä vai en enkä mä ite halunnu niinku päästä niinku työskentelemään oman asioitten eteen. Sitten päihteettömänä totta kai halusin työskennellä ohjaajien kanssa koska ne nyt autto mua paljon eteenpäin ja tälle.” (K7.1.2.)

Eräs nuori toi omaehtoisesti haastattelun lopussa esille, miten hänen kanssaan tehty työ nuorisokodissa on häntä tukenut tasapainoiseen elämään. Seuraava vastaus on saatu tilanteessa, jossa haastattelijana toimi kyseisessä nuorisokodissa työskentelevä

henkilö. Tästä johtuen nuori käyttää vastauksessaan ”te” muotoa puhuessaan nuorisokodin henkilökunnasta.

”Emmätiä sitä jotenki voi varmaa vaan korostaa, että...miten niinku ison työn te ootte tehny mun kanssa että ollaan päästy tähän tilanteeseen ja mä oon tosi ilonen siitä.”

Vastauksissa kuvaillaan päihteettömyyttä ja päihteiden käytön aikaa suhteissa muihin nuoriin ja nuorisokodin ohjaajiin myös hatkojen, eli karkureissujen, kautta. Näyttäisi siltä, että vahvempi päihteiden käyttö on liitoksissa karkureissuihin, kun taas nuorisokodissa vietettyyn aikaan liittyy useimmin kokemus päihteettömyydestä.

”...mutta siis niinku emmäoo ikinä esim. (mainitsee nuorisokodin nimen) jos mä oon käyttäny jotai... koska...Tai sitte mä oon tyylil hatkas mut mun ei oo tarvinu nytte hatkaillakaa.” (K7.1.1.)

”Et sillonku mää.. mulla oli hatkailuja ja no se nyt ei liity siihe, mutta yleensä liittyy sit se päihteidenkäyttö..” (K7.1.1.)

”No varmaan se ainaki et sitku on käyttäny.. paljonki.. ni sitte on tullu just jotai hatkaamista..” (K7.1.1)

Vaikka useimmissa haastatteluvastauksissa korostettiin työskentelyn eri muotoja niinä aikoina, kun käyttää päihteitä tai ei käytä, eräs nuori kuitenkin kertoi, että ei koe nuorisokodissa toteutettavassa työskentelyssä eroja näiden tilojen välillä.

5.2 Nuoren henkilökohtainen elämä ja päihteettömyys

Toisessa pääosiossa nuorisokotiin sijoitettujen nuorten kokemusten avaamisessa nojaututaan nuoren henkilökohtaisen elämän ja nuorisokodin ulkopuolisen elämän merkityksiin. Vaikka nuorisokoti voikin olla ympäristönä nuorille ikään kuin koti, nuoren elämä koostuu kuitenkin useista muista merkityksellisistä tekijöistä ja ympäristöistä, jotka omalla tavallaan vaikuttavat kokemuksiin päihteettömyydestä. Henkilökohtaisen elämän vaikuttavia tekijöitä on mahdollista huomioida myös

nuorisokodissa toteutettavassa työskentelyssä yhteisen arjen kautta, joten on ensisijaisen tärkeää huomioida asiakkaana oleva nuori kokonaisuutena.

5.2.1 Suhteet läheisiin ja vapaa-aika

Päihteettömyyden nähtiin heijastuvan paitsi suhteessa ohjaajiin, myös perheeseen ja ystäväporukoihin. Vastauksissa ilmeni, että nuoret viettivät suhteessa enemmän aikaa perheensä kanssa esimerkiksi kotilomilla niissä hetkissä, kun päihteiden käyttö oli vähäistä, tai sitä ei ilmennyt ollenkaan.

”Se et sillonku mä en käytä ni sit mä oon enemmä.. esim kotona.” (K7.3)

”No nyt mä oon aika paljon enemmän kotilomilla ja.. En sillee oo poistanu niitä just huonoja kavereita ja pitää kiinni sit niistä hyvistä kaverisuhteista..” (K7.2, K7.3)

”Ja sitte niiku ilman päihteitä nyt on ollu sitten enemmä semmosta motivaatiota nähä esim omia vanhempia ja vanhat kaverit tullu takas kuvioihin ja näin edespäin.”(K7.2.)

Vapaa-ajan toiminnassa oli yhteneväisyyksiä siinä suhteessa, kuinka paljon päihteitä kussakin hetkessä käytettiin. Useassa haastattelussa ilmeni, että päihteettömänä aikana vapaa-ajan toiminta sisälsi niin sanotusti ”normaalia” toimintaa, kuten urheilua, ystävien tapaamista ja muita sosiaalisia tilanteita.

”No selvinpäin mä saatan olla, käyä kahvilla kaverin kanssa tai sitten käyn tai tämmöstä. Päihteitten alaisena mä vaan istun jossain, en tee varmaan mitään.” (K7.3)

”..paljo oon ollu kavereitten kaa, mun poikaystävän kans ja sit mä oon ollu kotona... Hengailen, sitte pelaan korista, käyny just uimas teen sellasii normijuttuja” (K7.3)

”Jos mä en käytä ni sitte mä vapaa-ajalla tyylii pelailen kavereitten kaa koripalloo tai pelaan jotain..” (K7.3)

5.2.2 Suhtautuminen päihteisiin

Kaikki haastatellut nuoret toivat päihteiden käyttöä kysyttäessä ilmi, että nykyinen päihteiden käyttö on vähäistä verrattuna aikaisempaan päihteiden käyttöön. Kaikkien nuorten vastauksissa ilmenee kuitenkin myönteisyys alkoholin käyttöä kohtaan. Yhdessä haastattelussa tuotiin avoimesti ilmi myös kannabiksen säännöllinen käyttö.

”No juon joskus alkoholia ja poltan joskus kukkaa ehkä kerran pari...kuussa...” (K3)

”Tällä hetkellä en käytä mitään.. enää.. paitsi.. saatan ehkä imasta pari lonkeroa välillä” (K3)

”En nykyään.. Että mulla on ollu nyt joku vajaa.. puol vuotta että en oo käyttäny mitää.. Muuta ku alkoholin kaa leikkiny jotai..” (K3)

”No käytän alkoholia ja tosi vähän. Että niinku ehkä kerran kuukaudessa.” (K3)

”Öö.. Alkoholia käytän välillä.” (K3)

Nuorten vastauksissa päihteettömyyden syitä pohtiessa nousi toive hyvästä elämänlaadusta ja tulevaisuudesta. Hyvä elämä tulevaisuudessa koettiin motivoivaksi ja realistiseksi tekijäksi saavuttaa, sillä useampi haastateltu oli lähellä täysi-ikäisyyden kynnystä ja ainakin osittainen päihteettömyys koettiin mahdollisena tavoitella.

”Mullon niinku maaleja, mitä mä... niinku tavottelen elämässä. Esimerkiks.. se että mä pääsen muuttaa omilleen mahdollisimman pian, yritän tehdä kaikkeni sen etee..” (K7.4)

”Mutta nykyään mä voisin sanoa et miks mä en käytä päihteitä niin on se, että... Mää haluan itelleni hyvän elämän jatkossa..” (K5)

Asennetta ja suhtautumista päihteisiin kuvailtiin toisaalta hyvin kielteiseksi ja osittain myönteiseksi alkoholiin liittyen, kunhan käyttö pysyi tietyissä rajoissa. Alkoholi nousi suhtautumiskysymyksen kautta kuningasasemaan myönteisyyden kannalta, vaikka sen käytölle olikin omat henkilökohtaiset rajat.

"Alkoholi ja kannabis on ok jos sitä ei käytä liikaa... mut kaikki muu niiku siitä eteepäi on niiku.. narkkausta." (K4)

"Emmätiitä on se.. iha ok jos välillä.. käyttää just niiku alkoholia ehkä mutta.. Ei muuta." (K4)

"En oo enää sillee.. myönteinen yhtää oikee sillee että... se on just aika.. Ihme että jos otan sen yhenkää lonkeron tai kaks ihan maksimissaa kerralla ni.. Että totaa ei niinku tee ees yhtää.. enää mieli niinku mitää ja.. ei oo sillee sama se on muuttunu niin paljon entisestä." (K4)

Nuorilta kysyttiin myös syitä ja merkityksiä päihteiden käytölle sekä sille, miksi mahdollisesti ei käytä päihteitä. Vastauksissa tuli ilmi, että päihteiden käyttö on aloitettu hauskanpitoa tavoitellen ja uutuudenviehätyksen varjolla. Myöhemmin päihteistä on tullut "lääkintäkeino" pahaan oloon. Vaikuttavana tekijänä päihteiden käytössä mainittiin myös se, että alkoholia ei nähty ns. pahana päihteenä.

"No sillon, ku määh ns. alottelin käyttämään... niin se lähti vähän niiku siitä, et mä käytin sitä lääkkeenä siihe mun pahaa olooo, ja mä aattelin et se niinku.. lievittää sitä, ja että totaa.. se on hauskaa ja et se oli niin jännää, mutta loppupelissä sitteku määh aloin kasvamaa enemmän, ni se oli vaan sellasta et mä halusin sitä.." (K5)

"Mmm no mä en piä alkoholia niin pahana ettei sitä vois ottaa sillon tällön." (K5)

"No ehkä hauskanpitoo, sit välillä saattaa just.. jos niinku on tosi paska fiilis nii siihe... sitte juua." (K5)

Päihteiden käytön syitä haluttiin kysyä, sillä kaikilla haastatelluilla oli kokemuksia myös päihteettömästä elämästä. Useissa vastauksissa nämä kaksi eri tapaa suhtautua päihteisiin nivoutuivat toisiinsa.

"Mä oon niinku kasvanu ulos siitä, että.. Ennen se oli niin siistiä oli niiku 'jee pää täytee'.. Nyt on vaa sillee.. Mä voin olla niiku normaalisti vaa."(K5)

5.2.3 Negatiiviset kokemukset päihteistä

Kokemukset itselle, läheisille ja tutuille tapahtuneista asioista vahvempien päihteiden käytön myötä ovat myös herätelleet negatiivisia ja pelottavia ajatuksia päihteisiin liittyen. Päihteiden aiheuttamat kuolemat, yliannostukset, ja toisaalta myös omakohtaiset ylilyönnit ovat koettu huonoina kokemuksina, mikä osaltaan ylläpitää päihteettömyyteen pyrkimistä. Huonot kokemukset on osattu tässä tapauksessa kääntää voimavaroiksi, vaikka mahdollisuudet täysin toisenlaiseen suhtautumiseen ja ikään kuin haitallisen toimintansa sallimiseen ovat olleet käytettävissä.

”Mulla on pari..tai no yks tuttu ja kaveri.. on kuollu siihen jo, ja pari kaveria on ollut niinku sairaalassa veremyrkytyksestä ja siitä että mä en haluu sitä itelleni..” (K5)

”No mä en käytä vahvempia koska mä oon nähny niin paljon ihmisiä kellä on menny kaikki ihan päin vittua, mulla itelläki menny niitten takia..” (K5)

”...oon ollu ite niin pahassa huumeekoukussa nii en oo enää niinku yhtää sen puolella..” (K5)

”No siis itellä on ainaki se motivaatio, tietenki mitä on nähny mitä muille ihmisille on käyny ku ne on ollu pahasti riippuvaisia, kyllä sek in nyt motivoi...” (K7.4)

Eräs nuori mainitsi kuitenkin muista vastauksista poiketen syyksi päihteettömyydelle sen, että jatkuva käyttö ei ole järkevää. Vastauksessa ei varsinaisesti ilmene sisäisen motivaation lähteitä, mutta jokin ymmärrys niin sanotun ”oikean” ja ”väärän” päihteiden käytön välillä kyseisellä nuorella on. On mahdollista, että nuorella on negatiivisia kokemuksia päihteistä omakohtaisesti tai tuttavien kautta, tai hän on voinut kokea tarvetta ohjailla vastauksiaan myös haastattelijan miellyttämiseksi. Se, mistä hänen mielipiteensä todella muodostuu, jää kuitenkin mysteeriksi. Mielenkiintoista onkin se, miten eriävä tämä vastaus on muihin samansuuntaisiin vastauksiin verrattuna.

”No emmätiä onks siinä muuta ku että just et ei oo järkee koko ajan käyttää.” (K5)

6 Pohdinta ja johtopäätökset

Opinnäytetyön tavoitteena oli kuvata nuorisokotiin sijoitettujen nuorten kokemuksia päihteettömyyttä ylläpitävistä tekijöistä. Kokemusten kuvaamiseksi haluttiin vastauksia siihen, millaisia kokemuksia nuorisokotiin sijoitetuilla nuorilla on päihteettömästä elämästä tai arjesta, sekä siitä, millaiset asiat nuorisokotinuorten kokemusten mukaan tukevat heitä päihteettömydessä. Lisäksi tulosten pohjalta pohdittiin sitä, millaisia eroja nuorisokotiin sijoitetut nuoret ovat kokeneet päihteettömien jaksojen ja päihteiden käytön aikojen välillä.

Viiden nuorisokotiin sijoitetun nuoren haastatteluiden tuloksissa nuorten päihteettömyyttä ylläpitäviksi tekijöiksi nousivat esille kirkkaimmin nuorten suhde työntekijöihin positiivisen ja kannustavan puheen kautta, nuorten negatiiviset kokemukset päihteistä ja sitä kautta motivoituneisuus parempaan elämään tulevaisuudessa, sekä nuorisokodin mahdollistamat rajoitukset ja rakenteellinen turva. Kävi ilmi, että nuorisokodin rooli nuoren kokemuksista päihteettömydessä on riippuvainen sekä ulkoisista tekijöistä, kuten rajoituksista, että sisäisistä tekijöistä, kuten suhteista ohjaajien kanssa. Päihteettömyyttä ylläpitäviä tekijöitä löytyi paljon myös omasta ajatusmaailmasta; asennoituminen päihteisiin, aiempaan käyttöön liittyvät ikävät kokemukset sekä oma tahto pysyä päihteettömänä. Mitä päihteettömämpää elämää nuori kussakin hetkessä elää, ovat perhe ja muut läheiset tavallista tärkeämmässä roolissa nuoren elämässä. Päihteettömään elämään kuuluu nuorella todennäköisimmin useammat sosiaaliset kontaktit vapaa-ajan aktiviteetteineen, kun taas päihteiden käyttäessä kaveripiiri ja aktiviteetit supistuvat. Seuraavissa osioissa esitetään opinnäytetyön johtopäätöksiä nuorisokodin ja nuoren oman valinnan näkökulmista.

6.1 Johtopäätökset

6.1.1 Nuorisokodista tukea päihteettömyyteen

Vaikuttaa siltä, että se, miten nuorisokodin työntekijät suhtautuvat nuoren päihteiden käyttöön ja epäonnistumisiin elämässä, on suuressa roolissa nuoren päihteettömyyden kannalta. Niin kuin aikaisemmin tuotiin esille, nuoret luottavat nuorisokodin ohjaajiin ja siihen, että ohjaajat pysyvät nuorten tukena vastoinikäymisistä huolimatta. Vaikka nuorisokodinohjaaja ei ole verrattavissa nuoren vanhempaan, on vanhemmuuden roolissa ja nuorisokodinohjaajan kasvatuksellisessa asemassa löydettävissä samankaltaisuuksia. Määttä (2007, 84) tuo esille, että nuoren perheen rakenteesta huolimatta on tärkeää, miten kasvattaja suhtautuu nuoreen, pitää tästä huolta ja kantaa vastuuta. Nuorten runsas päihteiden käyttö on usein yhteydessä lasten ja vanhempien huonoihin väleihin ja vanhempien riittämättömään tukeen (Mts. 84). Reinikainen (2009, 150) selvitti väitöskirjassaan nuorisokodissa asuneiden nuorten ajatuksia hyvästä työntekijästä. Tutkimushenkilöt kokivat tärkeänä, että työntekijät osoittivat heitä kohtaan luottamusta, mikä lisäsi tutkimushenkilöiden tulevaisuudenuskoa ja itseluottamusta (Mts. 150). Jos työntekijä suhtautuu nuoreen luottamuksella mokailuista huolimatta, nuoren on helpompaa rakentaa uskoa päihdeettömyyteen tulevaisuuteen. Kemppinen (1997, 163) tuo ilmi, että kun nuori kohtaa vaikeita elämäntilanteita, on ohjaajan osattava valaa elämän- ja tulevaisuudenuskoa nuoreen. Jatkoa ajatellen nuoren on pystyttävä luomaan omia visioita ja unelmia, joita kohti nuori voi lähteä suunnistamaan (Mts. 163). Uskon valamista tavoitellaan nuorten päihdehoidossa usein motivoivan haastattelun keinoin, jolla pyritään löytämään henkilön sisäinen motivaatio muutoksen tapahtumiseksi. Menetelmää käyttääkseen ei tarvitse olla asiantuntija päihdehoidossa, vaikka siinä selvitetäänkin päihdeongelman kaksijakoisuutta (ambivalenssia). Motivoivassa haastattelussa on viisi päästrategiaa: empatian osoittaminen, ristiriitaisuuksien ilmentäminen, todistelun välttäminen, vastarintaa kohdattaessa joustaminen ja nuoren kannustaminen uskomaan omiin

vaikutusmahdollisuuksiinsa. (Marttunen ym. 2013, 121.) Motivoiva haastattelu on yleinen käytäntö nuorisokotinuorten kanssa, joiden päihteiden käyttö herättää huolta. Vaikka nuorella ei olisikaan akuuttia päihdeongelmaa, on tärkeää muistaa motivoida nuorta muistamaan ja tiedostamaan omat voimavaransa ja kykynsä ilman päihteiden tuomaa turvaa.

Tanskanen & Timonen-Kallio (2009, 27) pohtivat lastensuojelun hyvää vuorovaikutusta läsnäolon ja neutraalisuuden kautta. Kun työntekijä on läsnä ja kuulee kunnioittavasti asiakkaan puheesta kiinnostuen, on suhteen rakentuminen työntekijän ja asiakkaan välille mahdollista. Kyse onkin siitä, miten työntekijä tuo ammatilliseen rooliin mukaan inhimillisyyttä ja läheisyyttä. Tavoitteena keskustelussa olisi luoda tila, jossa asiakas itse toisi esille asioita, joista on huolissaan. Jos asiantuntija on keskustelussa etäinen, se saattaa toimia turvamuurina haastavassa vuorovaikutustilanteessa. (Mts. 27.) Opinnäytetyön tuloksista voidaan päätellä, että ainakin kyseisessä nuorisokodissa positiivisen ja hyvään tukevan vuorovaikutuksen kautta nuoren ja ohjaajien välillä on saavutettu luottamuksen tasoja, jotka mahdollistavat positiivisia kokemuksia päihteettömästä elämästä nuorisokodissa.

Joissakin tapauksissa nuorisokodin on puuttuttava nuoren itseään vahingoittavaan käytökseen erilaisin rajoitustoimenpitein. Rajoitukset eivät suinkaan ole rangaistuskeino, vaan viimesijainen keino pysäyttää nuoren haitallinen käytös. Opinnäytetyön nuoret olivat kokeneet rajoitustoimenpiteet päihteettömyyttä tukevin huolimatta siitä, että rajoitukset puuttuvat vahvasti nuoren itsemääräämisoikeuteen. Tästä syystä usein rajoituksista puhutaan lastensuojelussa kielteisesti, mikä on toisaalta ymmärrettävää. Haastatellut nuoret olivat kaikki tulleet rajoitetuiksi, mutta kuitenkin kohdatuiksi ja kuulluiksi haasteiden keskellä. Tästä voi päätellä, että mitä intensiivisempää keskustelu ja nuoren saama tuki yhdessä rajoitusten kanssa on, sitä positiivisempia kokemuksia päihteettömyydestä nuorelle muodostuu. Määttä (2007, 109) tuo esille, että rajojen asettaminen on melko teknistä, sillä se vaatii enemmän kuin pelkkien kieltojen ja sääntöjen asettaminen. Jos rajoitukset sisältävät vain tyhjyyttä, toimettomuutta ja tunteettomuutta, voi rajoista muodostua kohtalokkaita. Onnistuneisiin rajoihin kuuluu mielekäs toiminta ja kiinnostus lapsen tekemiseen ja ajatteluun. (Mts. 109.)

On eri asia toteuttaa liikkumisvapaudenrajoitus lukitsemalla nuori ulkomaailmasta rangaistuksena omaan huoneeseensa viikon ajaksi, kuin luoda aitoa kiinnostusta ilmentävää keskustelua nuoren kanssa. Mitä sisällöllisesti parempia rajoitukset nuorisokodissa ovat, sitä paremmin nuoren päihteettömyyttä voidaan tukea. Tämän voisi kuvitella tarkoittavan nuoren käytöksen taakse pääsyä, kuin loputonta saarnaamista päihteiden vaaroista (huomaa motivoivan haastattelun strategia edellä). Keskusteluilla ja rajoituksilla nuorisokodissa pyritään myös osallistamaan nuorta itse ymmärtämään käytöstään ja päätöksiensä vaikutusta. Tanskanen ja Timonen-Kallio (2010, 10) tuovat esille Hämmäläisen ja Komosen (2003) ajatuksen ongelmanratkaisutaitojen kehittymisestä. Kun kykenee tilanteesta toiseen ajalehtimisen sijaan itse jossakin määrin vaikuttamaan asioihinsa, ollaan lähellä lastensuojelun tärkeän tavoitteen toteutumista (Mts. 10).

Kaikki opinnäytetyössä haastatellut nuoret olivat henkilökohtaisista eriävyyksistä huolimatta melko samanlaisessa tilanteessa päihteettömyyttä tarkastellessa. Tuotiin ilmi, että kaikki tulivat keskenään toimeen henkilöstä riippumatta. Tanskanen ja Timonen-Kallio (2010, 10) Hämmäläistä & Komosta (2003) lainaten, puhuvat yksilöllisen työskentelyn rinnalla kulkevasta yhteisön ja ryhmän toiminnasta yhteydessä lapsen itsetuntemuksen vahvistumisessa. Yhteisöllisyys mahdollistaa nuoren tulemisen tietoisiksi omista tavoistaan toimia, havaita, ajatella, tuntea ja kommunikoida ryhmässä (Mts.10). On mahdollista, että tiivis yhteisöllisyys nuorisokodissa vahvistaa päihteettömyyden kulttuuria, jos useampi nuorista samanaikaisesti käyttää vähän päihteitä, tai on absoluuttisesti päihteetön. Vastaavasti runsaasti päihteitä käyttävät nuorisokodin nuoret voivat ruokkia toisissaan päihdemyönteisyyden mallia.

6.1.2 Nuoren päihteettömyys valintana ympäristöstä riippuen

Päihteettömyys on aina ympäristötekijöistä huolimatta henkilön oma valinta, johon toki edellä mainituin keinoin nuorisokodin henkilökunta voi omalla parhaalla tavallaan vaikuttaa. Jotta päihdekäyttäjymisen syitä voisi ymmärtää, on tärkeää

pohtia nuoren henkilökohtaisen elämän ja nuoren tekemien valintojen perusteita eri teorioihin tukeutuen.

Aikaisemmin mainittua teoriaa kolmesta käyttäytymiseen vaikuttavasta tekijästä, Theory of Triadic Influence (Snyder ym. 2012), voidaan tässä tapauksessa soveltaa nuorisokotiin sijoitettujen nuorten kokemuksiin päihteettömyyttä ylläpitävistä tekijöistä. Teoriassa puhuttiin äärimmäisen tason vaikuttajista käyttäytymiseen, jotka ovat suhteellisen laajoja ja pysyviä, ja joihin on suhteellisen pieni mahdollisuus vaikuttaa yksilötasolla (Mts.). Nuorilla oli kokemuksia päihteiden negatiivisista vaikutuksista läheisten kuolemien, omien yliannostusten ja läheissuhteiden heikentymisten kautta. Voisi siis olettaa, että mitä useammin nuoren ympäristö edellä mainitun teorian mukaisesti tuo viestiä päihteiden haitallisuudesta, sitä vähemmän nuori luultavimmin haluaa käyttää päihteitä. Jos esimerkiksi kaikki nuorisokotiin sijoitetut nuoret käyttäisivät päihteitä ja rohkaisisivat toisiaan hengenvaaralliseen toimintaan, voisi nuori kokea henkilökohtaisen valinnan olla päihteettä hankalampana. Tämä voidaan nähdä distaalisenä, kaukaisempana, vaikuttajana, sillä se voidaan nähdä vaikuttajana, jota yksilö voi jotenkin kontrolloida (Mts.). On kuitenkin varmasti henkilökohtaisista valmiuksista riippuvaa, miten ulkoisiin ärsykkeisiin reagoi. Lähimmän (proksimaalisen) tason selitteet nähtiin vankkoina ennusteina käyttäytymiselle (Snyder ym. 2012 ja Fishbein & Ajzen 1975 & Flay ym. 2009). Vaikka toisaalta ystäväpiiri on osa ympäristöä, on nuori kykenevä valitsemaan oman kaveripiirinsä ja sitä myötä valitsee oman tapansa suhtautua kaveripiirissä tapahtuvaan päihteiden käyttöön. Toisaalta ystäville sattuneet vastoinkäymiset ja tärkeiden ihmisten suhtautuminen nuoren päihteiden käyttöön voivat suoraan olla vaikutuksissa nuoren valintaan pysyä päihteettömänä.

Vaikka useat haastatellut toivat ilmi päihdevastaisuuttaan, oli jokaisella kuitenkin salliva asenne alkoholia kohtaan. Australialaisten 14-19-vuotiaiden nuorten alkoholin, tupakan, ja kannabiksen käytön yhteyttä moraaliin ja lain asetuksiin on raportoitu Health Education Researchissa (Amonini & Donovan 2005), josta ilmenee, että ainoastaan 10% 611:sta koki alkoholin vääräksi missä olosuhteissa tahansa. Tämä osoittaa, että ilmiö alkoholin sallittavuudesta ei koske ainoastaan suomalaisia nuoria. Ilmiö saattaa nuoren kohdalla niin laaja, että sitä on hankalaa yhden yksilön muuttaa suomalaisessa kulttuurissa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, ettei yksilö

kykenisi hallitsemaan omaa suhtautumistaan vallitsevaan kulttuuriin. On todennäköistä, että kun nuori kokee tarpeeksi paljon haittoja esimerkiksi liiallisen alkoholinkäytön myötä suhteessa omaan jaksamiseensa ja ystävyys- ja perhesuhteisiin, ei voimakkaammilla kulttuurivaikutteilla ole enää yksilön toimintaan vaikutusta. Tämä vaatii varmasti paljon myös lähiympäristöltä, kuten nuorisokodilta, jotta nuoren positiivinen päätös pysyä päihteettä mahdollistuisi.

Monet nuoret toivat haastatteluissaan esille, että kun he käyttävät päihteitä, heidän vapaa-aikansa kuluu enemmän oleskeluun ja heistä tulee passiivisempia. Nuoret kertoivat myös, että kun he eivät käytä päihteitä, he ovat aktiivisempia elämässään ja harrastavat enemmän liikuntaa, esimerkiksi koripalloa, sekä tapaavat ystäviään ”normaaleissa” merkeissä. Kempainen (1997, 34) kertoo nuorten myönteisen ja motivoivan tekemisen olevan paras ennaltaehkäisemis- ja hallintakeino päihteisiin retkahtamiselle. Kempaisen mielestä olisi tärkeää löytää nuorelle uusia ja säännöllisiä aktiviteetteja, joilla nuoren elämään olisi mahdollista löytää uutta sisältöä. Harrastusten tuomat menestymisen kokemukset tuovat nuorelle uskoa, että hän onnistuu paremmin muissakin tilanteissa. Aktiivisuuteen ja osallistumiseen pyrkivä nuori oppii todennäköisemmin luottamaan itseensä sekä kokemaan itsensä hyödyllisenä. (Mts. 34.) Vapaa-ajan täyttäminen muilla aktiviteeteilla kuin päihteillä antaa nuorelle muuta tekemistä, sekä vie konkreettisesti aikaa päihteiden käytöltä. Käytännön esimerkkinä voisi toimia jokin liikunnallinen harrastus, kuten jalkapallo. Jos nuori tietää, että hän ei pysty pelaamaan jalkapalloa ja käymään harjoituksissa päihteiden vaikutuksen alaisena, hän ei välttämättä käytä silloin päihteitä.

Nuorisokodin rooli kannustamisessa ja auttamisessa liittyen uuden harrastuksen löytämiseen tai vanhan harrastuksen uudelleen elvyttämiseen on tärkeä ja siihen pitäisi rohkaista enemmän. Harrastusten avulla nuori voi kokea onnistumisen tunteita ja kasvattaa näin itseluottamustaan, itsetuntoaan ja löytää uutta sisältöä elämäänsä päihteiden tilalle. Harrastusten myötä nuori voi myös saada uusia ystäviä, jotka tukevat nuoren päihteettömyyttä heidän omilla päihteettömillä arvoillaan ja asenteillaan. Mitä enemmän nuoren ympärillä on ihmisiä, jotka eivät käytä päihteitä, sitä paremmin nuori voi omaksua päihteettömän elämän omakseen.

Osa nuorista puhui ystäväpiirin supistumisesta ja vaihtumisesta sekä päihteiden käytön vaikutuksesta perhesuhteisiin negatiivisella tavalla, kun taas päihteettömissä

hetkissä perhe- ja ystäväsuhteet ovat positiivisävyteisiä. Marttunen ym. (2013, 116) tuovat ilmi, että päihteiden väärinkäytöstä tulisi olla huolissaan, kun esimerkiksi nuori on masentunut, sulkeutunut, väsynyt, tai suhteet perheenjäseniin huonontuvat äkisti. Lisäksi muun muassa ystäväpiirin vaihtuminen, keskittymisvaikeudet ja poissaolot koulusta voivat viestiä päihteisiin liittyvästä häiriöstä. (Mts. 116.) Nuorisokodissa elämä saattaa olla välillä kiireistä ja hektistä, mikä saattaa heikentää pienten huolenaiheiden huomaamista yksittäisen nuoren elämässä. Päihteettömään elämään nuorta tukiessa ei voida seurata passiivisesti sivusta nuoren päihdeongelman vakiintumista ja vaikeutumista (Mts. 117). Ennen kaikkea nuoren perhesuhteiden tukeminen nuorisokodissa on tärkeää, jotta voidaan luoda yhteistä linjaa nuoren kasvatuksellisissa asioissa. Perheeseen yhteyttä pitämällä voidaan saada tietoa mahdollisista muuttuneista väleistä. Vaikka päihteettömyys onkin nuoren oma valinta myös läheissuhteita tarkastellen, olisi hyvä tukea hyvää ja positiivista tukevia läheissuhteita nuorisokodin ja perheen yhteisenä ja tavoitteellisena työnä.

6.2 Tulosten tarkastelu nuorisokodissa toteutettavan työn kannalta

Opinnäytetyön tulosten myötä nousi esille tavanomaista, mutta silti nuorisokodissa työskentelevien henkilöiden kannalta tärkeää ja oleellista tietoa siitä, miten nuoren päihteettömyyden tukeminen ja ylläpito tulisi jokapäiväisessä työssä huomioida. Nuorisokodeissa toteutettavassa työssä, kuten lastensuojelussa ja sijaishuollossa yleensäkin, kohdataan tänä päivänä kuitenkin useita haasteita ja uhkatekijöitä, jotka saattavat vaarantaa onnistunutta päihteettömyyteen tukemista.

Vaarantunut suojelualta- tutkimus lastensuojelujärjestelmän uhkatekijöistä (2014) – raportissa päihdehuollon kannalta haasteellisena nähtiin sektorijako, sillä asiakkailla oli kokemus epäselvästä järjestelmästä, jota viranomaiset pyörittävät. Asiakkailla ei ollut kunnollista käsitystä palveluista, ja toimintaan oli lähes mahdotonta vaikuttaa. Lastensuojelussa tämä näkyy erityisesti vähäisenä tietona muun muassa koulutoimen, päihdehuollon ja psykiatrian tarjoamien palveluiden konkreettisista

sisällöistä. Vaarana tässä on se, että vastuu avun löytämisestä jää usein asiakkaalle, jonka mahdollisuudet hahmottaa palveluiden sopiminen omiin tarpeisiinsa ovat heikot. (Alhanen 2014, 34.)

Nuorisokodissa edellä mainittu haaste sektorijaosta on arkipäiväinen ongelma. Nuori, joka taistelee päihdeongelman kanssa, saattaa olla nuorisopsykiatrian asiakkaana samanaikaisesti sijoituksensa aikana. Hänellä saattaa olla kontakti myös nuorisovastaanotolle tai muulle vastaavalle nuorten huoliin vastaavalle taholle. Nuori, joka tahtoi irtautua päihdeistä, mutta niin sanotusti hukkuu palveluihin, on nuorisokodin työntekijöille pohdinnan paikka. Onko nuorella jotakin sellaista kerrottavaa, johon nuorisokodissa pystyttäisiin vastaamaan nuoren tarpeiden mukaisesti, vai tarvitaanko erillisiä palveluja? Jos nuori ohjataan keskustelemaan halustaan pysyä päihdeettömänä ulkopuolisille tahoille, vastataanko silloin nuoren hätään siinä hetkessä, kun nuori on uskaltanut toiveistaan ja peloistaan avautua juuri kyseiselle nuorisokodinohjaajalle? Haasteena onkin, miten yhdessä voitaisiin hahmottaa paremmin tilanteet, joissa nuorisokodin tarjoama keskustelutuki on riittävää, ja missä tilanteissa nuori todella tarvitsee ulkopuolista tukea. Palveluiden välillä seilaaminen viivästyttää aina nuoren avun saantia, ja ongelmallista tilanteissa usein onkin alan ammattilaisten välinen vastuun sysääminen taholta toiselle (Alhanen 2014, 35). Jokaisen nuorisokodissa työskentelevän ohjaajan tai johtajan tulisikin siis olla hereillä, kun nuori avautuu ajatuksistaan päihteisiin liittyen. Ohjaammeko johonkin palveluun, vai keskitymmekö täysillä voimillamme nuoren tukemiseen tässä hetkessä.

Haasteena nykypäivän lastensuojelussa on myös suuret asiakasmäärät, mikä vaikuttaa laajasti lastensuojelutyön eri alueisiin; asiakkaiden kohtaamiseen, suunnitelmallisuuden työssä sekä yhteistyön toimivuuteen. Yksittäisten asiakkaiden tilanteet ja huolellinen suunnittelu heidän kanssaan etenemisessä jäävät taka-alalle, sillä lastensuojelutyöntekijät eivät suurten asiakasmäärien vuoksi kykene kunnolla paneutumaan niihin. Tästä kärsii myös yhteistyökumppaneiden kanssa toteutettava yhteistyö, sillä yhteistä käsitystä asiakkaiden tilanteesta on hankala muodostaa asiakkaiden tapaamisten aikarajoituksista puhumattakaan. Asiakasmäärä näkyy myös siinä, että lastensuojelutyöntekijät jäävät yksin, eikä pari- tai tiimityön toteuttaminen ole aina mahdollista. (Alhanen 2014, 42.)

Vaikka THL:n vuoden 2015 lastensuojelutilaston mukaan kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten määrä väheni kahdella prosentilla edellisen vuoden lähes 18 000 lapsesta ja nuoresta (Lastensuojelu 2015), on tilanne muuttuva ja vaihtelee kunnittain. Tällä hetkellä eletään aikaa, jossa lastensuojeluilmoituksia kenties ”uskalletaan” tehdään entistä enemmän ja haasteena onkin se, miten asiakasvyöryssä kyetään pysähtymään jokaisen asiakkuuden kohdalle ja kuulemaan sekä nuoren että perheen toiveet ja tarpeet.

Opinnäytetyön tulokset herättelevät muistamaan kohtaamisen ja kuuntelun tärkeiden äärimmäisen herkässä ja tärkeässä työssä, erityisesti positiiviseen ja kannustavaan puheeseen pyrkien. Tiedon vahvistamiseksi olisi tärkeää kuitenkin tehdä aiheesta jatkotutkimuksia kohdistuen opinnäytetyö tai tutkimus laajemmin useampiin suomalaisiin nuorisokoteihin ja muihin lastensuojelun sijaishuoltoa toteuttaviin laitoksiin.

6.3 Tulosten luotettavuus ja eettisyys

Opinnäytetyön kannalta validiteettia (pysyvyyttä) ja reliabiliteettia (toistettavuutta) (Tuomi & Sarajärvi 2012, 135-136) tarkastellaan aineistonkeruumenetelmän ja sen toteutuksen näkökulmasta. Tuomi & Sarajärvi (2012, 135-136) puhuvat luotettavuuteen liittyen myös puolueettomuudesta, jossa ilmennetään sitä, kuinka tutkija pyrkii ymmärtämään ja kuulemaan tiedonantajia, vai vaikuttaako tulkintaan tutkijan omat asenteet, uskomukset ja havainnoinnit. Siksi onkin tärkeää pohtia opinnäytetyön toteuttajien havainnointiprosessin vaikutusta tuloksiin ja johtopäätöksiin.

Aineistonkeruumenetelmänä käytettävä haastattelu antoi opinnäytetyöhön osallistuville nuorille mahdollisuuden tuoda omia ajatuksia ja kokemuksiaan avoimesti ja rehellisesti esille. Ohjailematta nuorten vastauksia varmistettiin myös se, että vastaukset ovat mahdollisimman luotettavia ja niissä tulee esille nuorten ajatukset juuri niin, kuin he ovat ne tarkoittaneet.

Kysymyksen toimivuuden varmistamiseksi haastattelupohjaa testattiin yhden ennen nuorisokotiin sijoitetun nuoren kanssa etukäteen tämän suostumuksella.

Testauksesta saatujen havaintojen perusteella päädyttiin siihen, että kysymykset olivat toimivia. Tästä päätellen voitiin olettaa, että kysymykset olivat hyvin aseteltu ja muokattu kohderyhmää varten. Testihaastateltu kuitenkin toivoi, että haastattelujen alussa kerrottaisiin, mitä päihteillä tarkoitetaan tutkimuksen kannalta. Tämä huomioitiin haastatteluissa, minkä voidaan nähdä selkeyttäneen nuoren käsitystä päihteistä tässä yhteydessä.

Opinnäytetyössä otettiin kohderyhmäksi kaikki nuorisokodin kymmenen nuorta, mutta vain viittä nuorta haastateltiin. Kaikki nuoret eivät halunneet mukaan tutkimukseen ja lisäksi nuorisokodissa tapahtui vaihtuvuutta, mikä esti tiettyjen nuorten haastattelemisen. Kohderyhmä oli jo entuudestaan pieni, joten haastattelijat pyrkivät saamaan mahdollisimman monelta nuorelta haastattelun.

Grönfors (1982, 109) tuo esille esimerkiksi Hirsjärven ja Hurmeen (1979) teoksesta kehotuksen välttämään tuttavien haastattelua. On kuitenkin lukuisia tutkimuksia, joissa tuttavien parissa suoritettu tutkimustyö on ollut varsin onnistunutta (Mts. 109). Koska toinen opinnäytetyön tekijöistä työskentelee tutkittavassa nuorisokodissa, on mahdollista, että tuttuus vaikutti nuoren vastauksiin. Tuttuuden vaikutus on huomioitu mahdollistamalla osalle haastatteluista vieraan haastattelijan vetovastuu. Tuttuustekijän ei uskota olleen suuri uhka aineiston keruun kannalta, mutta se on tärkeää ottaa huomioon eettisyyttä ja luotettavuutta pohtiessa. Huolellisella kysymysten asettelulla ja oman mielentilan tasaamisella voitiin lisätä tuttuuden positiivisia vaikutuksia. Haastattelijan tuttuus nuorille koettiin haastatteluja edistävänä tekijänä. Keskusteluista välittyi luontevuus ja nuoret uskalsivat pääasiassa kertoa rehellisesti omasta päihteiden käytöstä sekä arkaluontoisistakin asioista. Yhden nuoren kanssa haastattelijan tuttuus oli lähes välttämätöntä, sillä nuorelle haastattelutilanne oli todella intiimi sekä uusi ja jännittävä kokemus. Vieraan haastattelijan läsnäolo olisi saattanut vaikuttaa nuoren vastauksiin ja ilmapiirin rentouteen entistä negatiivisemmin. Mikäli nuorisokodissa työskennellyt opinnäytetyön tekijä olisi ollut nuorisokodissa vasta verrattain lyhyen aikaa toimessa, olisi molempien haastattelijoiden läsnäolo voinut kääntyä negatiiviseksi tekijäksi. On kuitenkin huomioitavaa se, että opinnäytetyön tekijän

ollessa tuttu, on Sarajärven ja Tuomen (2009, 136) mukaan huomioitava aina puolueettomuustekijä. Todellista tuttuuden tuomaa vaikutusta ei siis voida tässä tuoda esille, mutta on hyväksyttävä riskin olemassaolo.

Analysointivaiheessa luotettavuutta vahvistettiin siten, että aineiston muokkaamattomuus varmistettiin tarkalla litteroimisilla. Opinnäytetyön johtopäätöksiä muodostaessa voitiin olla varmoja siitä, että esitetty tieto perustuu todellisiin havaintoihin nuorten kokemuksista, eikä henkilökohtaisiin seikkoihin, kuten tutun haastattelijan omaan taustatietoon nuoresta.

Lähteet

Alasuutari, P. 1994. Laadullinen tutkimus.

Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0.

Anttila, E. & Lehtoviita, M. 2010. Nuorisokodin suojaavat ja riskitekijät nuoren kasvulle. Opinnäytetyö. Viitattu 30.3.2017.

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/10834/anttila_essi_lehtoviita_maria.pdf?sequence=1

Apajalahti, A. 2007. MIKSI NUORI EI JUO? -Päihteettömän elämäntavan valinneiden nuorten kokemuksia. Opinnäytetyö. Viitattu 30.3.2017.

<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/19187/TMP.objires.488.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Araneva, M. 2016. Lapsen suojele: toteuttaminen ja päätöksenteko: käsikirja lapsen asioista päättävälle. E-kirja & Varsinainen teos. Talentum pro.

Brief Introduction to the Theory of Triadic Influence. Snyder, F. J. & Flay, B. R. & Purdue University. Oregon State University. Unpublished document 2012. Viitattu 24.10.2017, 4.11.2017 ja 6.11.2017

<http://people.oregonstate.edu/~flayb/MY%20COURSES/H571%20Principles%20of%20Health%20Behavior%20Fall%202014/Readings/Snyder&Flay12%20Brief%20Introduction%20to%20the%20Theory%20of%20Triadic%20Influence.pdf>

Dahl, P. & Hirschovits, T. 2002. Tästä on kyse. Tietoa päihteistä. 4. uudistettu painos.

Dunderfelt, T. 2011. Elämänkaaripsykologia. 14. Uudistettu painos.

Euroopan huumeraportti. Suuntauksia ja muutoksia. Euroopan huumausaineiden ja niiden väärinkäytön seurantakeskus 2017. Viitattu 30.3.2017, 24.10.2017.

<http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/4541/TDAT17001FIN.pdf>

Fröjd, S.; Kaltiala-Heino, R.; Ranta, K.; von der Pahlen, B. & Marttunen, M. 2009. Nuorten ahdistuneisuus ja päihteiden käyttö. Tietoa vanhemmille ja nuorten kanssa työskenteleville aikuisille. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Grönfors, M. 1982. Kvalitatiiviset kenttätutkimusmenetelmät.

Hirsjärvi, S.; Remes, P.; Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita.

Kaipio, K. 1999. Kasvattava yhteisö. Jyväskylän Koulutuskeskus Oy.

Karlsson, T.; Kotovirta, E.; Tigerstedt, C. & Warpenius, K. (toim.) 2013. Alkoholi Suomessa. Kulutus, haitat ja politiikkatoimet. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 13/2013.

Kempainen, P. 1997. Nuori minänsä vankina. 1 osa: alkoholi, imppaaminen, lääkkeet, huumeet, kielteinen elämä.

Kuusela, S. 2015. Organisaatioelämää : kulttuurin voima ja vaikutus. E-kirja. Talentum.

Laki holhoustoimesta 1.4.1999/442. Finlex. Viitattu 3.11.2017.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990442>

Lastenkoti, nuorisokoti N.d. Lastensuojelun käsikirja. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 12.6.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/lastensuojelulaitokset/lastenkoti-nuorisokoti>

Lastensuojelu 2015. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten määrä väheni vuonna 2015. Kodin ulkopuolelle sijoitettuna olleet lapset ja nuoret sekä niistä huostassa ja kiireellisesti sijoitettuna olleet lapset vuosina 1991–2015. Taulukko. Viitattu 6.11.2017. <https://www.thl.fi/fi/tilastot/tilastot-aiheittain/lasten-nuorten-ja-perheiden-sosiaalipalvelut/lastensuojelu/lastensuojelu-2014>

Lastensuojelu 2015. Tilastoraportti 20/2016. Suomen virallinen tilasto. Sosiaaliturva 2016. Viitattu 25.10.2017.

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131625/Tr20_16.pdf?sequence=4

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Finlex. Viitattu 31.1.2017 ja 12.6.2017.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L10P49>

Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset. HuosTa hankkeen (2014-2015) päätulokset. Heino, T.; Hyry, S.; Ikkäheimo, S.; Kuronen, M. & Rajala, R. THL. Raportti 3/2016. Viitattu 3.11.2017 ja 6.11.2017. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130536/URN_ISBN_978-952-302-644-5.pdf

Määttä, K. 2007. Helposti särkyvää. Nuoren kasvun turvaaminen.

Nuoren mielenterveyshäiriöt. Opas nuorten parissa työskenteleville aikuisille.

Marttunen, M.; Huurre, T.; Strandholm, T.; Viialainen, R. 2013. THL. Viitattu 18.9.2017 ja 4.11.2017.

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110484/THL_OPA025_2013.pdf?sequence=1

Nuorten päihteiden käyttö ja päihdehäiriöt 22.10.2014. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 27.5.2017. <https://www.thl.fi/fi/web/mielenterveys/mielenterveyden-edistaminen/lasten-ja-nuorten-mielenterveys/nuorten-mielenterveys/nuorten-paihteiden-kaytto-ja-paihdehairiot>

Nuorten päihteiden käyttö Suomessa 1995–2015. ESPAD-tutkimusten tulokset.

RAPORTTI 19/2015. Raitasalo, K.; Huhtanen, P.; Miekka, M. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016. Viitattu 14.5.2017, 13.8.2017 ja 19.9.2017.

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129809/URN_ISBN_978-952-302-572-1.pdf?sequence=1

Puonti, A.; Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.) 2004. Lastensuojelu tänään.

Päihde- ja huumeriippuvuus. Huttunen, M. Duodecim Terveyskirjasto. 17.10.2016. Viitattu 3.11.2017.

http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00414

Tanskanen, I. & Timonen-Kallio, E. (toim.) 2010. LASTEN JA NUORTEN OSALLISUUDEN TUKEMINEN LASTENSUOJELUTYÖSSÄ. Oppimateriaaleja 51. Turun ammattikorkeakoulu.

Tanskanen, I. & Timonen-Kallio, E. (toim.) 2009. Lastensuojelun hyvät käytännöt. Oppimateriaaleja 44. Turun ammattikorkeakoulu.

The relationship between youth's moral and legal perceptions of alcohol, tobacco and marijuana and use of these substances. Amonini, C. & Donovan, R. Oxford Academic. Health education research 18.10.2005. Viitattu 17.2.2017, 7.9.2017 ja 24.10.2017 <https://academic.oup.com/her/article-lookup/doi/10.1093/her/cyh064>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2012. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 9. uudistettu painos.

Reinikainen, S. 2009. Nuorisokodista maailmalle. Kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymisestä. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia.

Räty, T. 2015. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. 3. uudistettu painos.

Seppä, K.; Aalto, M.; Alho, H. & Kiianmaa, K. (toim.) 2012. Huume- ja lääkeriippuvuudet. Duodecim.

Sosiaalihuoltolaki 2014/1301. Finlex. Viitattu 2.11.2017 ja 6.11.2017.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>

Vaarantunut suojelulta. Tutkimus lastensuojelujärjestelmän uhkatekijöistä. Alhanen, K. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 24/2014. Viitattu 25.10.2017 ja 6.11.2017. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116722/URN_ISBN_978-952-302-278-2.pdf?sequence=1

Vitaalinen N.d. Suomisanakirja 2017. Viitattu 31.1.2017. <http://www.suomisanakirja.fi/vitaalinen>

Liite 1

Yksilöhaastattelujen kysymykset

1. Minkä ikäinen olet?

2. Kuinka kauan sijoituksesi tässä nuorisokodissa on kestänyt?

3. Käytätkö päihteitä? Jos käytät, kuvaile päihteiden käyttöäsi. (mitä käytät, kuinka paljon käytät, missä seurassa käytät)

4. Miten kuvailisit suhtautumistasi/asennettasi päihteisiin?

5. Kuvaile syitä tai merkityksiä sille, miksi käytät

et käytä päihteitä.

6. Onko sinulla ajanjaksoja, jolloin et käytä päihteitä? (Mikäli haastateltava vastaa kyllä, siirrytään seuraavaan kysymykseen)

7. Kuvaile, miten elämäsi eroaa päihteettömien jaksojen aikana suhteessa aikaan, jolloin käytät päihteitä: (Mikäli haastateltava ei koe näiden jaksojen välillä eroa, kohta jätetään käsittelemättä.)

7.1 miten elämä nuorisokodissa sujuu

7.1.1 millaiset suhteet sinulla on ohjaajiin/muihin nuoriin

7.1.2 kuvaile nuorisokodissa tehtävää työskentelyä
kanssasi

7.2 miten ihmissuhteet voivat

7.3 mitä teet vapaa-ajallasi

7.4 onko sinulla omaa keinoa/keinoja pysyä päihteettömänä

8. Mikä on pisin aikasi päihteettömänä päihteiden käytön aloittamisen jälkeen? /

Kuinka kauan olet käyttänyt päihteitä?

9. Kuvitellaan, että olet nyt 20-vuotias nuori aikuinen. Kerro asioista, jotka nuorisokotiaikoina pitivät sinut päihteettömänä.

Liite 2**SUOSTUMUS LAPSEN HAASTATELUUN OPINNÄYTETYÖTÄ VARTEN**

Olemme viimeisen vuoden sosionomiopiskelijoita Jyväskylän ammattikorkeakoulusta, ja toteutamme yhdessä x- nuorisokodin kanssa opinnäytetyötä kesän ja syksyn 2017 aikana.

Opinnäytetyömme aihe on ”Nuorisokodissa asuvien nuorten kokemuksia päihteettömyyttä ylläpitävistä tekijöistä”. Opinnäytetyön tavoitteena on kuvata nuorisokodissa asuvien nuorten kokemuksia siitä, mitkä tekijät ylläpitävät päihteettömyyttä nuorisokodissa. Tutkimuksen tarkoituksena on sekä kehittää lastensuojelun sijaishuollossa toteutettavaa päihdetyöskentelyä, että kuvata uusia näkökulmia päihteettömän valinnan tekemiselle nuorisokodissa asuvien nuorten kokemusten pohjalta.

Opinnäytetyön aiheen valintaa ohjasi halu sekä tietää syistä, jotka itse nuoren mielestä vaikuttavat tämän päihteettömyyteen, että toive olla mukana kehittämässä lastensuojelun sijaishuollon työtä. Opinnäytetyön aihetta suunnitellessa kävi ilmi, että tutkimustietoa nuorten päihteiden käytöstä ja siihen vaikuttavista tekijöistä löytyy paljon, mutta päihteettömyyden taustalla olevista syistä ja tekijöistä tietoa on hyvin vähän. Opinnäytetyön kautta halutaan tuoda uutta tietoa päihteettömyyttä ylläpitävistä tekijöistä nuorisokotinuorten kokemusten pohjalta.

Opinnäytetyön tiedonkeruu toteutetaan nuoria haastatteleamalla avoimen haastattelun periaatteella. Nuoren kaikki tunnistetiedot hävitetään aineiston tekstimuotoon tuottamisen jälkeen.

Toivoisimmekin seuraavassa suostumustanne lapsen haastatteluun opinnäytetyössä.

Ystävällisesti,

Janne Alaperä

Aino Järvinen

Annan suostumukseni lapsen haastatteluun ja haastattelumateriaalin käyttöön lopullisessa
opinnäytetyössä

X: ssä ___ / ___ / 2017

Lapsen huoltajan/lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän allekirjoitus ja nimenselvennys

Suostun haastatteluun sekä siihen, että haastattelumateriaalia käytetään lopullisessa
opinnäytetyössä

X:ssä ___ / ___ / 2017

Lapsen allekirjoitus ja nimenselvennys